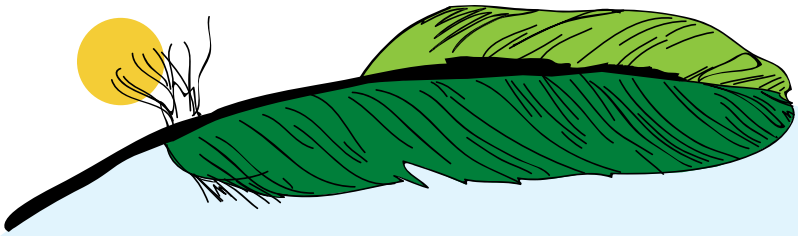

LITERARNA POKRAJINA GORIŠKE

Prostor srečevanj in povezovanja

4. literarni sprehod
16. 9. 2023
Nova Gorica – Gorica

TRG EVROPE, ob 9. uri

Prostor srečevanj in povezovanja

- Samo Turel, župan Mestne občine Nova Gorica: pozdravni nagovor
- Mag. Marija Mercina, slovenistka: OBMEJNA BREZMEJNOST
- Ema Terpin, članica gledališke skupine O'klapa: BESEDE ČEZ MEJO
- Ženska vokalna skupina Konfluens, zborovodkinja Jana Drassich

ERJAVČEVA ULICA, SPOMENIK IVANA TRINKA-ZAMEJSKEGA (1863–1954)

160. obletnica rojstva duhovnika, pesnika, pisatelja, filozofa, prevajalca, jezikoslovca, kritika, skladatelja, slikarja in buditelja narodne zavesti

- Živa Gruden, up. ravnateljica dvojezične šole v Špetru: IVAN TRINKO DANES
- Mešani pevski zbor Nova Gorica, zborovodja Bogdan Brecelj: krstna izvedba pesmi NOČNI OBČUTKI
- Dijaki Šolskega centra Nova Gorica, mentorica Bojana Modrijančič Reščič

VRT GIMNAZIJE NOVA GORICA

Nevin Birsa (1947–2003), 20. obletnica smrti pesnika

- Bojan Bratina, slavist in rusist: OD ELEKTRONKE IN POMARANČEVCA K ERITROCITU
- Bralni krožek Branik, mentorica Alja Furlan
- Dijaki Gimnazije Nova Gorica, mentorica Andrejka Markočič Šušmelj
- Borja Bolčina, pesnik: HOMMAGE

GORIŠKA KNJIŽNICA FRANCETA BEVKA

Matej Bor (1913–1993), 110. obletnica rojstva in 30. obletnica smrti pesnika in pisatelja

- Bralni klub Grgar, mentorica Irena Doljak: ČE SE OZREMO NA BOROVO DELO

Ivan Rob (1908–1943), 80. obletnica smrti pesnika, pisatelja, prevajalca in satirika

- Domen Rob, pranečak: PESNIK, HUMORIST MED OBEMA VOJNAMA

- Mešani pevski zbor Nova Gorica, zborovodja Bogdan Brecelj

Ravnikarjevo leto, Edvard Ravnikar (1907-1993), 30. obletnica smrti arhitekta

- Irena Škvarč, direktorica Goriške knjižnice Franceta Bevka Nova Gorica in Saša Vidmar, strokovna vodja Goriške knjižnice Franceta Bevka Nova Gorica: POMEN JAVNIH KNJIŽNIC KOT ODPRTIH JAVNIH PROSTOROV

Jskd
Območna izpostava Nova Gorica

GO! 2025
NOVA GORICA-GORIZIA

Organizatorji si pridržujemo pravico do spremembe ali prilagoditve programa. Prireditev bo v vsakem vremenu. Udeležba na lastno odgovornost. Dogodek bo fotografiran.

Javni sklad RS za kulturne dejavnosti Nova Gorica, Zveza kulturnih društev Nova Gorica, Goriška knjižnica Franceta Bevka Nova Gorica, Zveza slovenskih kulturnih društev Gorica, Kulturni center Lojze Bratuž Gorica, Zveza slovenske katoliške prosvete Gorica, Slavistično društvo Nova Gorica, Gimnazija Nova Gorica, Šolski center Nova Gorica, Mestna občina Nova Gorica, GO! 2025 Nova Gorica-Gorizia

Dodatne informacije:

JSKD Nova Gorica
05 335 18 50 / 52
oi.nova.gorica@jskd.si
www.jskd.si

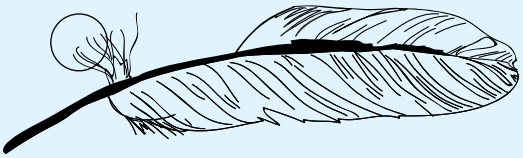

TRG EVROPE

Prostor srečevanj in povezovanja

Samo Turel
župan Mestne občine Nova Gorica

POZDRAVNI NAGOVOR

Spoštovani,

Literarna pokrajina Goriške je projekt, ki bogati naš kulturni prostor in piše zgodbo naših literatov, zgodbo srečevanj in povezovanja. Zbrali smo se na Trgu Evrope, ki nosi močno simbolno sporočilo sodelovanja in preseganja meja. To je točka, ki bo v središču Evropske prestolnice kulture 2025 ter bo predstavljala kulturno in simbolno podobo naših krajev. Našo skupnost pa ne bogati zgolj čezmejno povezovanje, ampak tudi medgeneracijsko povezovanje znotraj družbe. V programu letošnje literarne pokrajine to lepo odseva v raznolikem naboru sodelujočih, od dijakov dalje, in vseh podpornikov.

Vsi, ki sooblikujejo program, se nedvomno zavedajo pomena naše identitete. Osebnosti, ki so nas oblikovale kot narod, pesniki, pisatelji in dramatiki, so s peresom zapisale večne stvaritve ter s tem pustile trajen pečat na naši kulturi in dediščini. Vsakoletni sprehod je tako vedno znova priložnost, da se zaustavimo na točkah, ki so jih naši literati zaznamovali, obogatili in ponesli v svet.

Ponosni moramo biti na naše ustvarjalce, ki so nam zapustili dragoceno zapuščino, s katero se lahko predstavljamo svetu. Posebna priložnost za njeno predstavitev bo zagotovo leta 2025, ko bo Nova Gorica v sodelovanju s sosednjim mestom Gorica evropska prestolnica kulture. Prepričan sem, da bodo tudi tuji obiskovalci, ki bodo k nam prišli zaradi kulture, z veseljem prisluhnili našim zgodbam in izročilu. Goriška literarna pokrajina jim bo lahko ponudila novo bogato vsebino. Na njenih poteh bodo tako bolje spoznali naš prostor in razumeli naše ljudi.

Vsem, ki se trudite, da bi to pokrajino kar najbolje predstavili širši javnosti, se ob tej priložnosti v imenu novogoriške mestne občine najlepše zahvaljujem. Srečno v novih izzivih.

Mag. Marija Mercina
slovenistka

OBMEJNA BREZMEJNOST

Stojim sredi Trga Evrope, približno 300 korakov je od tu do hiše Bratuž-Šorli. Med trgom in hišo je državna meja, ki ločuje Slovenijo in Italijo. Prav tam, v prijetni vili v Ulici Foscolo št. 16, je pesnica Ljubka Šorli ob velikih demonstracijah za pravice Slovencev v Italiji, ko se jih je 20. maja 1984 na Travniku zbralo več tisoč, napisala sonet in v njem besede: »Tukaj smo, tu hočemo ostati … nočemo nikogar več se bati.« 434 let pred tem je Primož Trubar v uvodu v prvo slovensko knjigo *Katekizem* spodbujal rojake s podobnimi besedami: »Stati inu obstati«. Obe izjavi, Trubarjeva in pesničina, sta v zvezi z ontološkim položajem slovenskega naroda ter pomenita poziv k naši trdnosti in vztrajanju, zvestobi slovenstvu s slovensko knjigo, slovensko literaturo, skratka slovensko besedo. Vse okrog nas namreč živijo narodi, ki so več desetkrat večji od našega.

Kaj v tukajšnjih okoliščinah pomeni državna meja? V takšnem prostoru smo Osimski sporazum med državama Italijo in Jugoslavijo, sprejet leta 1975 in ratificiran dve leti kasneje (1977), večinoma pozdravljali kot dosežek obeh diplomacij. Z osamosvojitvijo 25. junija 1991 je »osimska meja« postala meja med Slovenijo in Italijo.

Ta meja je nujna, pomeni zaris ozemlja naše države na zemljevidu sveta. Od 25. junija 1991 je Slovenija država z vsemi atributi, kot so himna, grb in uradni jezik, predvsem pa je to edini prostor na svetu, kjer smo »mi sami gospodar« (Matej Bor). Ta država je edini legitimno in legalno varovani dom slovenščine – našega maternega jezika.

Državna meja lahko hkrati vzbuja zadovoljstvo in občutek varnosti, ker obstaja, pri nekaterih pa zavračanje, celo klavstrofobičnost. Vse to je nenazadnje pogojeno z njenim spreminjanjem v viharnih obdobjih zgodovine, še posebej v 20. stoletju. Po 2. svetovni vojni je bila, čeprav še nepriznana, tako skrbno zastražena, da so ilegalni prehodi za prebežnike lahko pomenili smrtno nevarnost; desetletja kasneje pa se je povsem odprla ne samo za prebivalce obmejnih držav, temveč tudi za prebežnike z vsega sveta.

Franc Vecchiet, likovni umetnik iz Trsta, ki je zasnoval nagrajeni mozaik na Trgu Evrope, kjer se letos začenja naš »Sprehod«, je kot umetnik dojel duh starega in novega časa ter prostora. Trg je ostal trdnjava spomina: za kamnite gradnike, to so mejni kamni, skrbno zastražene, velikokrat neprehodne meje si je zamislil novo vlogo. Nekdanje ovire so tako postale trden temelj trga, na katerem je Republika Slovenija leta 2004 razglasila vstop v Evropsko skupnost. Naš novi položaj najbolje izražajo Kosovelove besede o »široko odprtem oceanu«. Zato zdaj lahko z občutkom brezmejnosti plujemo po tem široko odprtem oceanu.

Kakšen je torej naš položaj, ko se poleg vsega omenjenega z EPK uresničuje vizija dvomestja Gorice in Nove Gorice? Kaj se dogaja z našo dediščino, še posebej literarno, ki temelji na slovenski besedi? Ko se je po končani 2. svetovni vojni skoraj do neprehodnosti dvignila meja med Jugoslavijo in Italijo, smo Novogoričani duhovno dediščino Gorice vsaj v simbolni obliki, in sicer v upodobitvah za slovensko zgodovino pomembnih osebnosti, postavili v alejo slavnih na Erjavčevi ulici. Spomenik Ljubki Šorli, kot doslej edini spomenik ženski, je bil odkrit 26. aprila 2013. Najpomembnejši in najdragocenejši del dediščine pa je slovenski jezik. Z vsakim pozdravom »dober dan« in »živijo«, in ne »ciao« in »addio«, celo z vsakim zapisom slovenskih besed s črkami č, š, ž se izrekamo o svoji pripadnosti, iz katere lahko zajemamo moč in samozavest. Vprašajmo se, kje izvirata, kako se rojevata, saj vendar vsi mislimo tudi »evropsko, globalno in vesoljno«, poznamo veliko tujih jezikov in se v njih sporazumevamo.

Morda bomo pojasnilo našli v naravoslovju. Vse bolj se zavedamo pomena biološke diverzitete, ki zagotavlja ohranitev raznolikosti življenja. Če gensko dediščino prevedemo v sociološki pojem kulturne dediščine, pridemo do naslednjega zaključka. Slovenski narod je v svojem razvoju duhovno raznolik in s tem kulturno bogat kot malokateri drug. Njegovo bogastvo pa je tesno povezano prav z jezikom. Brez narodne zavesti in samozavesti bi že zdavnaj utonili v viharnem morju tujih jezikov ter kultur. To, kar nam nedvomno zagotavlja preživetje, je hkratno spoštovanje in empatija do drugih narodov, iskrenost ter odkritost v medsebojnih odnosih. Samo takšni odnosi zagotavljajo mirno sožitje, ki je tako nujno potrebno za življenje, ne le za nas, temveč tudi za prihodnost naših otrok in vnukov.

Današnji sprehod pojmujem kot razmišljanje in pogovor o prostoru, v katerem živimo, se srečujemo in ustvarjamo.

Ema Terpin
članica gledališke skupine O'klapa

BESEDE ČEZ MEJO

Lepo pozdravljeni,

naj se predstavim: sem Ema Terpin, ravnokar diplomirana slovenistka iz Števerjana, »pristne slovenske vasi«, kot mu pravimo mi. Sem torej predstavnica zamejske mladine in to svojo »zamejskost« zelo občutim kot del svoje identitete. Meja, meja, meja. Zdi se mi, da se v naših krajih, torej Gorici in Novi Gorici, velika večina dogodkov predvsem kulturnega značaja opira na temo meje: predavanja o čezmejnem sodelovanju, glasbeni dogodki, kot je bila uspešna opereta Od Nice do Gorice, kratki filmi o meji v času koronavirusa.

Tudi danes sem želela spregovoriti o meji, a na drugačen način, saj smo tu zato, da poslušamo o literaturi.

Rada bi spregovorila o čezmejni literaturi. Ali je literatura res čezmejna? Če bi vprašali, ali je internacionalna, bi gotovo rekla, da je. Saj vsi beremo švedske kriminalke in ameriške romance, prevedene v slovenščino. Priznam, da tudi jaz. Če se delamo intelektualce, beremo tudi razne francoske klasike in nemške moderniste. Kaj pa na našem majhnem ozemlju? Se pretaka kaj književnosti med Gorico in Novo Gorico?

Z izrazom čezmejna literatura vas želim spodbuditi, da razmišljate čez vse omejitve. S tem terminom razumem vse knjige, ki prehajajo z italijanske strani na slovensko in tudi obratno. Pred kratkim sem opazila, da je novogoriška knjižnica povečala število italijanskih knjig, in sicer ne le s suhoparnimi klasiki, ampak tudi z modernimi sodobnimi avtorji, kot je Matteo Bussola z uspešnico *Il rosmarino non capisce l'inverno* in Rosella Postorino z večkrat pohvaljenim romanom *Mi limitavo ad amare te*. V slovenski knjižnici si lahko zato izposodimo tudi italijanske knjige.

Na drugi strani meje, v Gorici, ima svoj dom ravno tako slovenska knjižnica, ki predstavlja naše malo zamejsko okolje, saj vsebuje slovenske knjige in tudi veliko izbiro italijanskih.

Kaj pa v italijanski knjižnici v Gorici? Tu je slovenskega gradiva kar precej. Sama sem bila presenečena, ko sem v njihov iskalnik vpisala slovenskega avtorja in dobila veliko prikladnih rezultatov. Tako da vam lahko zagotovim, da vsebuje romane Borisa Pahorja, Draga Jančarja, Vitomila Zupana, kakor tudi poezije Toneta Pavčka in Zbrana dela klasikov, kot je Ivan Cankar.

Pri tem se odpira še vprašanje avtorjev – kam spadajo slovenski avtorji, ki so doma v zamejstvu? Termin »zamejska literatura« je po mnenju dr. Zupan Sosič neprimerna oznaka, saj potisne avtorja

na rob in torej ni enakovredno obarvan v okviru slovenske književnosti.[1] A kljub temu se večkrat ohranja in s tem onemogoča, da bi avtorji iz Gorice in Trsta res prebili zid ter vstopili v kanon slovenske literature. Menim pa, da se v našem obmejnem območju trudimo za to inkluzijo, saj so v novogoriški okolici večkrat na voljo literarni večeri z avtorji iz zamejskega okolja. Zamejstvo pa se trudi vabiti slovenske pisatelje in tako bogati svojo kulturo; na obisk v Gorico je prišel Drago Jančar, in sicer na predavanje, ki je bilo namenjeno njegovemu preminulemu prijatelju Borisu Pahorju.

Za konec bi izpostavila še nas, mladino. Predvsem zamejsko mladino. Tako, ki ji je pisanje v veselje, tako, ki se ukvarja s poezijo. V Sloveniji prirejajo Festival mlade literature Urška, ki se ga vsako leto udeleži več zamejcev. S svojimi besedami skušajo predstaviti, kako besede hodijo čez mejo. Kar dokazuje tudi literarni natečaj Mladike v Trstu, ki k sodelovanju nasprotno vabi slovenske pisce.

Besede torej stopajo čez mejo. In predvsem mladi si s svojim pisanjem prizadevamo, da ni med Gorico in Novo Gorico več nobene ovire, če gledamo z literarne perspektive.

Ženska vokalna skupina Konfluens

zborovodkinja Jana Drassic

ŽVS Konfluens, ki deluje pod okriljem Kulturnega društva Sovodnje v Sovodnjah ob Soči, je zapela pesmi:

1. Zgubljeno v vetru/Blowin‘ in the wind (B. Dylan)

2. Ča to šuška (ljudska)

3. Slovenskega naroda sin (T. Domicelj)

Na kitaro je spremljala Tina Balta.

Med prvo in drugo pesmijo je Ema Terpin recitirala poezijo Toneta Pavčka *Ljubezenska uspavanka*.

[1] Zupan Sosič, A.: Tradicionalno in sodobno v romanu *Boštjanov let* Florjana Lipuša. V: *Moderno v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi: Zbornik predavanj. 40. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: FF, 2004, 82.

Tone Pavček

LJUBEZENSKA USPAVANKA

Tiho, mirno, čisto mirno,
noč in zvezde in poljubi.
Tiho, komaj, komaj slišno
v srcu kliče: Ljubi, ljubi!

Ljubi trave, tiste mehke,
ki šumijo na ravnini,
tiho, mehko kakor v srcu
polpozabljeni spomini.

Ljubi rože, čudne rože,
ki nikoli ne cvetijo,
to so duše, ki življenje
brez ljubezni preživijo.

Tiho, mirno, čisto mirno,
Noč in zvezde pritajene…
Ljubi, ljubi noč in zvezde
in še malo malo mene,

ki slonim ta hip nad tabo,
se lepoti tvoji čudim
in ponavljam komaj slišno
staro pesem: Ljubim, ljubim.

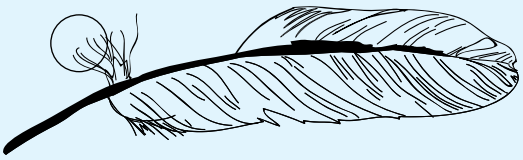

ERJAVČEVA ULICA, SPOMENIK IVANA TRINKA – ZAMEJSKEGA (1863–1954)

160. obletnica rojstva duhovnika, pesnika, pisatelja, filozofa, prevajalca, jezikoslovca, kritika, skladatelja, slikarja in buditelja narodne zavesti

Spomenik Ivana Trinka – Zamejskega

Živa Gruden
upokojena ravnateljica dvojezične šole
v Špetru

IVAN TRINKO DANES

Z Ivanom Trinkom sem se prvič srečala v gimnaziji. V leta 1946 na hitro pripravljenem učbeniku zgodovine slovenskega slovstva za višje razrede srednjih šol, ki smo ga sredi 60. let še vedno uporabljali,[2] je v poglavju Realizem in naturalizem omenjen med epigonskimi formalisti v krogu Ljubljanskega zvona. Poleg *Poezij* iz leta 1897 in *Naših paglavcev* iz leta 1929 se tam naštevajo predvsem njegovi prevodi.

Ne vem, zakaj – morda to dolgujem profesorjevi razlagi – mi je v zvezi z njim ostala v spominu predvsem beseda »zamudniki«. Sodil naj bi torej med tiste literate, ki so zamudili vlak razvoja slovenske književnosti, obstali na stranskem tiru, ki imajo morda neki splošen kulturni pomen, a estetsko in literarno niso na nivoju.

Eden od nenavedenih avtorjev omenjenega učbenika, profesor Beličič, nas je sicer pospremil na šolski izlet na Trinkov Tarčmun, a to je bila nekakšna »kazenska« ekskurzija, saj si kot ne prav zgleden razred boljše destinacije nismo zaslužili.

Tako si v mladih letih o Trinku res nisem mogla ustvariti posebej pozitivnega mnenja. Začela sem ga odkrivati šele pozneje, ko sem se začela vključevati v življenje v Benečiji. Obenem sem se začela spraševati, kaj naj o njem povem obiskovalcem, zlasti mladim in šolarjem, ki prihajajo na ekskurzije, kako naj jim približam to veliko, vsestransko osebnost, ki jih morda danes s svojim literarnim delom res ne more posebej pritegniti, kaj naj v njegovem življenju in delu izpostavim, da bi jim ga približala, kaj bi se od njega lahko naučili.

Seveda bi si Trinko zaslužil, da ga tudi literarna veda temeljiteje preuči in ovrednoti. Resnici na ljubo je že Slodnjak v 60. letih zapisal, da »se zdi, da je bilo v Trinku več pesnika, kakor smo sodili«, in pripisal njegov izrazni formalizem bolj jezikovnim težavam kot »pomanjkanju samoraslega lastnega duševnega življenja«.

Breda Pogorelec pa je v predavanju na prvih Benečanskih kulturnih dnevih leta 1974 opozorila, da »je treba videti v Trinkovi epsko-lirski in lirski poeziji, v prigodnicah in v meditativni liriki tudi prvine drugačnega, samoniklega razvoja, ki se iz novoklasičnih pesniških prijemov odpira v novo

[2] Beličič, V., Geržinič, A., in Jevnikar, M., 1946: *Zgodovina slovenskega slovstva za višje razrede srednjih šol.* [Trst]: Šolska oblast v Julijski Benečiji pod Zavezniško vojaško upravo 13. korpus.

dobo, seveda po samostojni poti in bolj pod vplivom sosednje italijanske literature in slovenskega izročila, manj pa pod vplivi, ki so sicer delovali na osrednje-slovensko moderno«. Obenem je opozorila na potrebo po temeljitejši analizi.[3]

Vendar je Trinkova veličina predvsem v njegovi humanistični vsestranskosti in širini. V času, ko smo priča vse ožjim specializacijam, nam je lahko njegov celostni pogled na vse, kar je človeško, zgled za premoščanje strokovnih in drugih ograj. Bil je duhovnik, poučeval je filozofijo in pisal filozofske razprave, poleg lastnega literarnega dela se je ukvarjal s prevajanjem, pisal je poljudne domoznanske članke, kjer je posegal v geografijo, zgodovino, narodopisje, rad je slikal in svoja dela razstavljal, pa tudi komponiral, čeprav le za ožje cerkvene potrebe. Vse to svoje široko znanje je delil z drugimi. In tudi slovenski jezik, ki ga je v standardni obliki s težavo usvajal kot samouk, je posredoval svojim učencem, zanje je pripravil in izdal tudi italijansko pisano slovensko slovnico. Ni bil sam vase zagledan učenjak, ki bi užival v svojem znanju, ampak je vse to postavljal v službo skupnosti. Tako je našel čas tudi za politiko oziroma javno upravo; kar 22 let je bil dejaven v videnskem pokrajinskem svetu, kjer je opozarjal na probleme Benečije, okrožja, kjer je bil izvoljen, a je posegal tudi v širšo problematiko. Nekaj časa je bil tudi odbornik.

Zavedal se je, da italijansko okolje, v katerem je kulturno zrasel, premalo pozna Slovence in slovanski svet nasploh, kar je seveda vplivalo tudi na odnos do Slovencev v okviru italijanske države. Zato se je lotil prevajanja slovenskih literarnih besedil in del iz drugih slovanskih književnosti, v italijanskem tisku je pisal ne le o Beneških Slovencih, temveč tudi o drugih slovanskih narodih. Jugoslovanskim narodom se je posvetil posebej s knjigo.

Njegova medkulturna prizadevanja so bila dvosmerna, saj je s problematiko Beneških Slovencev seznanjal osrednjo Slovenijo in tudi širši slovanski prostor. Skratka, v časih, ko stiki in izmenjave med narodi ter kulturami še niso bili v ospredju, ko je bila globalizacija in z njo povezana nujnost soočanja z drugimi še daleč, je oral ledino na področju kulturnih prepletanj v našem prostoru, pionir tistega tvornega sožitja, za katerega se ne brez težav trudimo tudi danes. Njegova aktualnost je v tem pogledu še kako zaznavna in kar dolgo časa je moralo preteči, da so na to pot za njim stopili še drugi.

In potem je tu še njegova zavezanost našemu jeziku. Danes, ko že skoraj vsak jezikovni dvom razrešimo s klikom in so nam na spletu na razpolago slovarji vseh vrst, korpusi, konkordance, pravila, nasveti ter tudi prevodi iz skoraj vseh jezikov sveta, si težko predstavljamo, kako je mladi Trinko na svojem nadiškem narečju korak za korakom gradil slovenski knjižni jezik, spoznaval nove besede, ugotavljal oblikoslovne podobnosti in razlike, primerjal našo skladnjo z italijansko … vse to kot samouk oziroma, kot je sam pravil, »brez učitelja, brez slovnice in brez slovarja«, iz golih, na začetku skoraj nerazumljivih knjig. To je bil podvig, ki je mogel uspeti le s trdno, pravzaprav trmasto voljo, z zavestjo pripadnosti, ki se je razvijala kljub razdaljam, mejam in kulturni brezbrižnosti, in sicer obojestranski: če Italijanov Slovenci niso zanimali, se je namreč tudi osrednja Slovenija le redkokdaj spomnila »bratov na Beneškem« ali »na Laškem«.

Široko pojmovan humanizem, dejavna odprtost za medkulturni dialog in zakoreninjenost v rodnem jeziku so torej odlike, ob katerih Trinkovo veličino še danes izpostavljamo. Kaj pa literatura, poezija?

[3] Slovenski knjižni jezik v Beneški Sloveniji, v: *Govor, jezik in besedno ustvarjanje v Beneški Sloveniji*, Špeter Slovenov – Trst, 1978, Zbirka Nediža 2; ponatisnjeno v knjigi Pogorelec, B.: *Zgodovina slovenskega knjižnega jezika: jezikoslovni spisi I.* Založba ZRC, ZRC SAZU; Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2011.

Miroslav Košuta, ki je uredil zadnjo, več kot dostojno opremljeno knjigo z izborom njegovih besedil,[4] navaja dva razloga, zakaj Trinka kljub njegovi vsestranski veličini dojemamo predvsem kot pesnika: prvi je za Primorce značilen občutek »prvinske navezanosti na pesnika«, drugi – oziroma prvi – pa je v psevdonimu Zamejski, vezanem izključno na poezijo. »Zamejski, ki je v slovensko kulturno zavest zasidral pojem zamejstva.« Res bi bilo zanimivo ugotoviti, kdaj in kako se je ta izraz pojavil in uveljavil v našem jeziku ter koliko je k temu prispeval Trinkov psevdonim, a pustimo to za kdaj drugič.

Zdaj prisluhnimo njegovi pesniški besedi in sledimo njegovemu vabilu, naj upoštevamo okoliščine, v katerih je nastajala, in naj ji ne bomo krivični sodniki. Če bomo imeli pred seboj celotno Trinkovo podobo, nam bo vsekakor laže spregledati kakšno jezikovno okornost ter se njej navkljub prepustiti iskrenemu in doživetemu pesniškemu sporočilu.

[4] Trinko, I.: *Zamejski viharnik*. ZTT; = EST, 2006, 303.

Bogdan Brecelj
skladatelj in zborovodja

UGLASBITEV PESMI NOČNI OBČUTKI

Mešani pevski zbor Nova Gorica

Na pobudo predsednice Mešanega pevskega zbora Nova Gorica, gospe Vlaste Tul, sem tudi letos sprejel izziv in uglasbil pesem *Nočni občutki* pesnika Ivana Trinka - Zamejskega, ki je bil letos, v začetku septembra, predstavljen na že tradicionalnem literarnem sprehodu po Novi Gorici in italijanski Gorici.

Izbral sem pesem, ki še ni bila uglasbena. Sledil sem motivu pesnikovega opisovanja sanj in tako besedilu dodal spevno-sanjavo melodijo.

Pesem *Nočni občutki* sem posvetil Mešanemu pevskemu zboru Nova Gorica, ki ga tudi vodim in ki je pesem krstno izvedel ob kipu pesnika na Erjavčevi ulici v Novi Gorici.

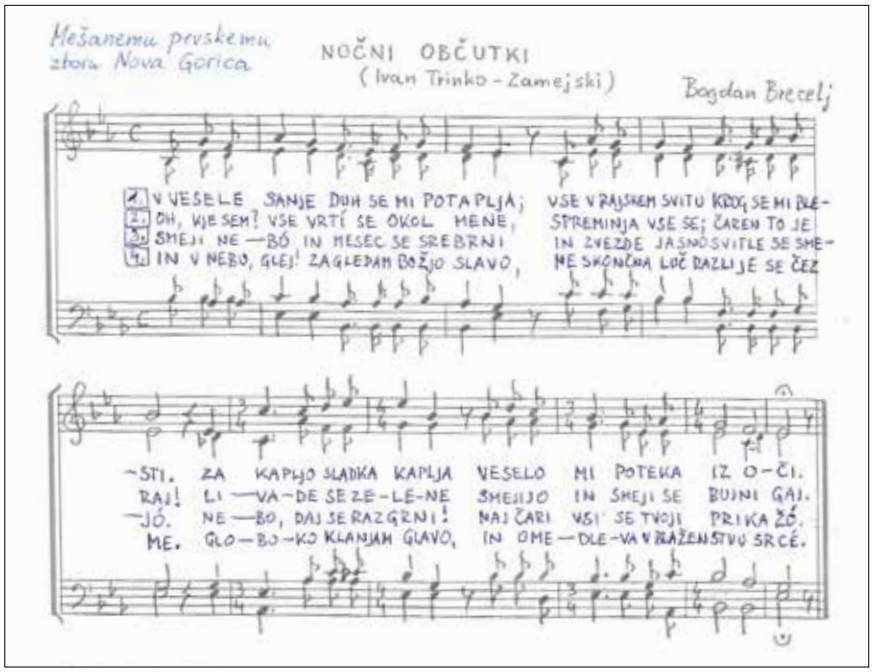

Dijaki šolskega centra Nova Gorica

(mentorica Bojana Modrijančič Reščič)

Nezbrane in neobjavljene pesmi Ivana Trinka – Zamejskega ter Gregorčičevo četrto pismo.

Ivan Trinko – Zamejski

BENEŠKIM SLOVENCEM

Vstanite, bratje, vstanite!
Evo, naše gore
lepo se zlatijo
v blesku zlate zore.

Ptiček v grmu poje,
beli dan naznanja,
gora in dolina
se budi iz spanja.

Novi, blagodejni
duh nad nami plava.
V svoje širno kolo
vse nas kliče Slava!

Brala je Bojana Modrijančič Reščič.

Bral je Tine Brezigar.

Ivan Trinko – Zamejski

HREPENENJE PO DOMU

O srečne ve ste, rožice,
v domačem polju cvetite,
srebrna rosa moči vas,
vam sonce daje svetli kras.

Presrečen si, studenec, ti,
šumiš po belem kamenji,
z gorice izviraš, v dole greš,
travice močiš in pereš.

O, srečne, srečne ptičice,
ki proste v gaju skakljate;
presladko vaš tam glas doni
in srce tužno veseli.

Presrečno, moja gorica,
smehljaš se mi od daleka;
mi kažeš bele hišice,
dobrave, loge in polje.

Cvetlice ve in ti, voda,
studenec, log, gorà mojà,
presladki ljubi ti moj dom,
kedaj se vrnil k tebi bom?
Oj, pridi brž, veseli čas,
da videl bom domačo vas;
o pridi, čas, o pridi že,
tak kliče žalostno srce.

Ivan Trinko – Zamejski
BAJTICA MOJA

Na hribu imam bajtico,
prijazno, malo, belo.
Pri nji je duša radostna,
pri nji srce veselo.

Je krasen gaj za bajtico.
V njem ptičev so krdela,
iz dreva v drevje letajo,
prepevajo vesela.

Gregorčičevo četrto pismo

Poštni pečat: Gorica, 31. 12. 1895

Prečastiti gospód!

Za pesem prekrasno Vam slava in hvala,
Slovenkam, Slovencem vsem srca je vžgala.
Bog živi, ohrani Ivana nam Trinka,
Beneške Slovenije prvega sinka!

Na Gradišči 29/12 95.
S. Gregorčič

Bral je Martin Mevlja.

VRT GIMNAZIJE NOVA GORICA

Nevin Birsa (1947–2003), 20. obletnica pesnikove smrti

Nevin Birsa

Andrejka Markočič Šušmelj

Na literarnem sprehodu sta dijaka Gimnazije Nova Gorica, smer gledališče in film, prebrala naslednje pesmi Nevina Birse:

Maj Bolčina:

- *Smreke se pripognejo* (*Kresnice in pesnik*, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1997)
- *To pomlad sem odšel v neznano* (*To pomlad sem odšel v neznano*, Cankarjeva založba, Ljubljana, 2004)
- *Ti imaš samo lepo telo* (*Nove ljubezenske pesmi*, Založba Lipa, Koper, 1973)

Hela Beltram:

- *Srce meniha* (*Živali in rože*, Založba Branko, Nova Gorica, 1999)
- *Tisoč ljudi je človek* (*Samotni napis mavrice*, Založba Branko, Nova Gorica, 1994)
- *Se gremo klovne?* (*Modrijan ali klovn*, Založba Branko, Nova Gorica, 2003)

Mentorstvo in izbor poezije: Andrejka Markočič Šušmelj, prof., Gimnazija Nova Gorica

Nevin Birsa

SMREKE SE PRIPOGNEJO

Odšla si, zdaj sem sam:
v srčiki sveta, ki je ves zlat,
ni več nikogar,
nikogar … Zadušil bom smeh
robotov in zank,
(smreke se pripognejo do mene,
to prekleto železo, ta vezenina,
ta zdrobljena in porajajoča se vez ognja!),
vse hoče imeti svoje mesto,
svoj zapor,
svojo hišo,
svojo uro: in tu se potem spremeni
vse zemeljsko v božje,
tu potem obsloni na šipi žarek,
me zabode, ne umrem,
me prebode, ne umrem,
živ, živ, živ, živ …

(iz zbirke *Kresnice in pesnik*,
Cankarjeva založba, Ljubljana, 1997)

Maj Bolčina

Nevin Birsa

TO POMLAD SEM ODŠEL V NEZNANO

To pomlad sem odšel v neznano:
v zvonček, v resnico,
odšel sem v neznano: v prostornino
sanj in senc, ob vznožju
sem drgetal od nenapovedanega mraza.
Ugledal sem tvoj obraz
v steklu, skrčenem od bolečine,
in lastovke so se razbežale
v moje krvničke,
na obronku dežja in neznanih barv.
Potem sem
poiskal dno,
ki se je sprehajalo v zenicah,
padel sem v osmozo
večera, na križpotju modrine in teme.

In stal sem pred istim
Bogom, ki se je zrcalil v
cerkvi zvezd,
v tem prezbiteriju in ladjah
še neraziskanih svetlob.

(iz zbirke *To pomlad sem odšel v neznano*,
Cankarjeva založba, Ljubljana, 2004)

Nevin Birsa

TI IMAŠ SAMO LEPO TELO

Krhka je vaza, krhke so tvoje dlani,
v katerih skrivaš svoj solzni obraz,
med cvetočimi češnjami in sanjami,
ki jih pneš kot most
od tvojih zenic do mojih zenic,
kot misel, da boš v tej pomladi vsa moja …
Toda ti imaš
samo lepo telo,
tenke pramene las in sonca
sem vsrkal v vrtincu lahnega dežja,
ki je dober kot blizko nebo.
Ti bi morala imeti srce.
Srce, ki bi drhtelo
v ljubezni in bolečini,
ki bi odmevalo kot beli zvonec,
kot kositrni vrč,
kot zamolkla reka.
Toda ti imaš samo lepo telo;
morda pa so tvoje kretnje steklene,
tvoje ustnice
škorpijoni, ki jih ledeni vrat
modrih žil, tvoje roke kače,
tvoji prsti gliste,
tvoje oči motni blesk umirajoče trlje,
zakaj si takšna,
brez lista ljubezni v sebi,
brez dotoka kresnic
v sipkem arzenalu zvezd,
v lepem akvariju,
zakaj si takšna?

(iz zbirke *Nove ljubezenske pesmi*,
Založba Lipa, Koper, 1973)

Hela Beltram

Nevin Birsa

SRCE MENIHA

Zaspal si z roko na hladnem čelu
preteklosti: brenčale so
stekleničke, v potokih in jedrcih
so izzivale svetlobo, in spal
si z mrežo ljubezni,
z majhnimi tigri v kotičkih oči,
bežal si čez planote ognja,
z lastno daljavo v drugi daljavi,
z obrežjem nespečnosti, z drugo
roko v roki, z gnevom prijateljstva
in oklestki modrine, hodili smo,
počivali v vežah, nosili v
svojem naročju otroke usode,
in majhen trepet,
v žicah in vrvicah,
je bil kot spočetje
amfor in jabolk, v katere si
grizel občasno, in zmerom.

(iz zbirke *Živali in rože*,
Založba Branko, Nova Gorica, 1999)

Nevin Birsa

TISOČ LJUDI JE ČLOVEK

Tisoč ljudi
je človek,
tisoč iz tisoč,
eden iz enega,
sestra z bratom, -
in ni več sovraštva,
ljubezen iz klicev,
močnejših kot vihar,
brat z bratom,
blaga roka s papirjem
zelenega okusa,
z globino sinjega morja …

(iz zbirke *Samotni napis mavrice*,
Založba Branko, Nova Gorica, 1994)

Nevin Birsa

SE GREMO KLOVNE?

Torej se gremo klovne? Tako nekako.
Kdo sprašuje in kdo odgovarja?
Kdo sem jaz in kdo si ti?
Nastavljamo nože na bratska srca,
jočemo ob vhodu vež,
in hodniki, kjer se gremo igre in trepet,
naraščajo kot nema bibavica:
plodovi se usipljejo v usta,
izgovarjam cvetove in vse, kar spada zraven,
izgovarjam življenje in smrt.
(Kdo me kliče, kam me kliče,
kam me kliče, kam bežim?)
Gremo se klovne.
Vsi smo slepi, nemi gluhi:
(gremo se klovne).

(iz zbirke *Modrijan ali klovn*,
Založba Branko, Nova Gorica, 2003)

Bojan Bratina
slavist in rusist

OD ERITROCITA PREK CINOBRA DO POMARANČEVCEV

Pesnik Nevin Birsa se je rodil 5. 8. 1947 in bi v dneh praznovanja obletnice Nove Gorice tudi sam obhajal 76 let.

Pesnikovo življenje se je izteklo 29. septembra, torej mineva dvajset let od njegove smrti.

Je eden najobčutljivejših slovenskih pesnikov, kot se ga spominjajo že njegovi sošolci iz osnovne šole v Braniku in Šempetru ter gimnazije v Novi Gorici. Njegova prva objavljena pesem izide v Goriških srečanjih (št. 9/10, 1967), v reviji, ki se je kasneje preimenovala v Primorska srečanja. Objava pesmi Kiosk se pojavlja v zanimivem kontekstu še z drugimi pesniki (Filipom Fišerjem, Marjanom Brecljem, Aleksandrom Peršolja in Markom Kravosom) v rubriki z zanimivim naslovom Drobna antologija lirike. Birsa je torej postavljen ob že priznane avtorje. Nato izide pesniška zbirka Elektronke v očeh.

Birsa že v začetku nastopi z izoblikovano, svojsko poetiko, ki so jo gotovo spodbudila dogajanja v poznih šestdesetih letih prejšnjega stoletja.

Leta 1967 izidejo Integrali Srečka Kosovela, ki ga je Birsa visoko cenil. Med uveljavljanjem novega ekspresionizma, reizma, konkretne poezije, land arta in drugih smeri pa se začne Birsa zanimati tudi za povezovanje med likovno umetnostjo in poezijo. To so leta, ko študira v Ljubljani, kjer se seznani z delovanjem skupine OHO in njihovim konceptom novega vrednotenja umetnosti. Pomembno je izhodišče konceptualne umetnosti, da je treba prek umetniškega dejanja vzbuditi zanimanje in aktivno spremljati dogodke, dogodkom in dejstvom je treba dati novo osmišljeno vsebino (Milenko Matanovič, Drago Dellabernardina, Marko Pogačnik …). Land art in zbirka Branik imata sorodne odtenke, čeprav bi bilo pretirano trditi, da gre pri posvojitvi že obstoječega dejstva za enako radikalno preoblikovanje njegovega pomena in vsebine. Pri Birsi gre za izpovedovanje dodatnih vsebin pri opredeljevanju do spomenikov in pomnikov v Braniku. Likovno oblikovanje pesmi, ki dobiva ob vsebinski ubeseditveni formi še zunanjo likovno podobo, je v izhodišču sorodno formalnim zahtevam Zagoričnikove konkretne poezije. Ob formalnem oblikovanju pesmi pa pesnik rad dodaja še lastno čutenje vsebin, in sicer z vinjetami. Opozarjam na šest pesmi z likovno opremo z avtorjevimi vinjetami, ki so ob rokopisu na listih papirja A3-formata in so se zdele tiskarjem težko natisljive ter bi lahko delovale tudi kot samostojni likovni pesniški listi. Vinjete so prisotne tudi v nekaterih pesniških zbirkah, kot je Elektronke v očeh in Nove ljubezenske pesmi. Ob likovni podobi se Birsa osamosvoji tudi v postopkih umetniškega oblikovanja jezikovnega gradiva. Avtomatizirana beseda oblikuje vsakdanji govor ali zapise, umetniško oblikovana pa mora preseči vsakdanje razumevanje in pomensko opredeljevanje. Metafora kot beseda v prenesenem pomenu se pri Birsi dvigne nad običajno razumsko sporazumevanje in se v asociativnih povezavah v razumsko nepovezljivih sintagmah izgubi v nadrealnih novih asociativnih nizih – da, tudi pomenih. Elektronke v očeh so preprost vzorec tako oblikovane pesniške izpovedi. Bralec se mora

aktivno vključiti v sprejemanje besednega gradiva in prek lastnih asociacij ali izkušenj ustvariti nov, sebi prikrojen pomen. Gre za novo opomenjenje besede. Blisk dobi nov pomen, cinober ni več samo rudnina, eritrocit je dodatno ali drugače vključen v leksikalno zgradbo jezika.

Birsova poetika gradi na kontrastu ali celo konfliktu med pesniško podobo oziroma poetskimi sanjami in realnim svetom, ki je lahko tehniško razčlovečen ali ogrožajoč znotraj pesnika samega, največkrat pa skozi obdajajočo ga stvarnost jedkih snovi – cinober, arzen ali ostrine in rezkosti – steklo, noži, živalski ali rastlinski svet … Vendar je pesnikov svet svet odrešitve, ki mu jo ponujajo pomarančevci: v pesniški zbirki Živali in rože primik k panteizmu kot pot k umiritvi, v pesniški zbirki Poskus maga iskanje poti k idealiteti v svetu magije in magičnega, v zbirki Kdo ima žareči ključ vztrajanje pri iskanju skrivnih izhodov ali prehodov k sreči.

Naj se sliši še tako paradoksalno, ob sprejemanju njegove poezije lahko ugotavljamo, da Birsa ni pesnik, ki bi iskal poti k niču. Poti vztrajanja in celo boja so njegov moto, ki ga lahko razumemo tudi skozi metaforično sliko boja proti rdečemu bleščanju, ki je spet naslov ene od zadnjih pesniških zbirk. Ne nazadnje je tudi pesnikovo slovo v posmrtni pesniški zbirki To pomlad sem odšel v neznano napoved poti k želeni umiritvi.

Eno najpomembnejših dejanj umetniškega ustvarjanja, kot ga opredeljuje Nevin Birsa, je odnos z občinstvom, bralstvom, gledalstvom in sopotniki sploh. Komuniciranje ali vsakdanje srečevanje je pomemben element ustvarjanja odnosa med umetnikom in sprejemnikom, je oblikovanje umetnikovih strategij in vzgibov za ustvarjalna dejanja, je tudi oblika potrjevanja v umetniku samem in velikokrat tudi uteha pri dvomih ter stiskah pri ustvarjalnem dejanju ali življenju sploh.

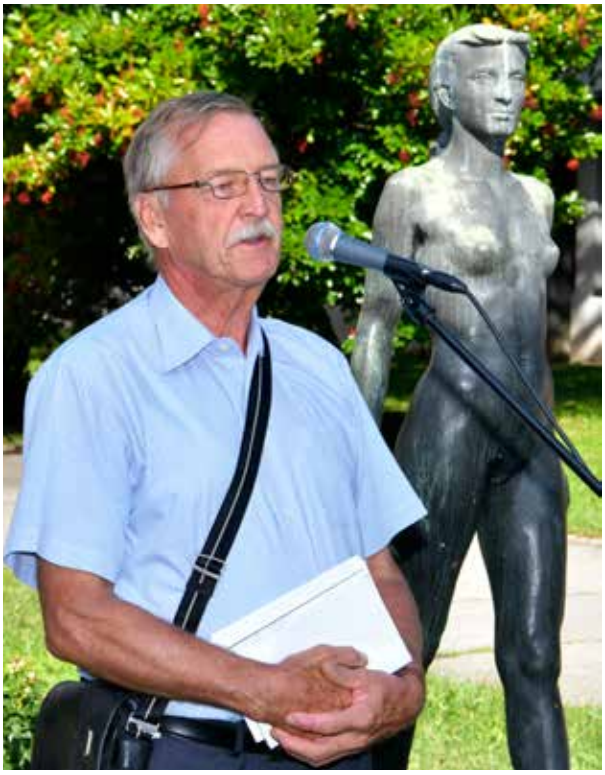

Bojan Bratina

Tako nekako bi opredelili razmišljanja o lastnem ustvarjanju in stikih z vsemi, ki jim je svojo pesem namenil Nevin Birsa v zadnji pesniški zbirki To pomlad sem odšel v neznano (Cankarjeva založba, Ljubljana, 2004). Pogovor s samim seboj je kratka analiza položaja pesnika in njegovega odzivanja na zunanji svet. Pesem jemlje kot enkratno pesniško dejanje, o katerem lahko sodijo bralci ali strokovnjaki vsak zase, ob pesmi pa ostaja avtor samostojen, kot osebnost povsem zunaj umetniškega dejanja. Od bralca je odvisno, kako se bo nanjo odzval ter kako in koliko bo pri sprejemanju sporočil dejaven. Pesnik se po ustvarjalnem dejanju ali ob objavi pesmi povsem umakne.

Nevin Birsa torej pričakuje ustvarjalnega ali vsaj aktivnega bralca, ki bo v elektronkah v očeh začutil pomensko polnost in na novo opomenjeno besedno zvezo; ki bo ob bliskih iz cinobra začutil strah ali zgroženost in mu bodo pomarančevci prinesli občutje eksotične umiritve. Pesnik je besedne zveze zapisal, bralec pa jih bo razumel, predvsem pa občutil, glede na lastna doživljanja in lahko tudi skozi trenutna stanja duha.

Bralni krožek Branik

mentorica Alja Furlan

Alja Furlan je prebrala pesmi *Po srečanju* in *Spet k tebi* iz zbirke *Jelen cvete med debli*.

Alja Furlan

Nevin Birsa

PO SREČANJU

Potem, ko grem mimo tebe,
z dotikom v srcu,
s spuščajočo sladkobo zaplava večer.

Avtobusi vozijo,
nikjer ni nikogar.
Avtobusi odpeljejo,
vse je spet prazno:

veliko ribje oko bolšči v mojih prsih.
.....

Nevin Birsa

SPET K TEBI

V tebi je resnica, ki je samo ena:
lokvanjev cvet na ploščadi zanosa,
natezalnica pračustev
in prihodnosti, edina
znanilka popja in členkov,
parodija stoletij.

In je resnica,
spletena v divje vode,
ki se nekoč v tisočih
plamenčkih vzburka in vziskri
in me prinese k tebi:

spet k tebi!

Borja Bolčina

HOMMAGE NEVINU BIRSI

Moral sem te odnesti čez to podivjano reko Nevin,
sicer bi tudi sam utonil.

Pojedel, kar si skril globoko v sebi
(tja je drvela beseda).

Iz drobovja zveri
sem zjutraj stopil na brežino,

držal linijo,
ritem sonca.

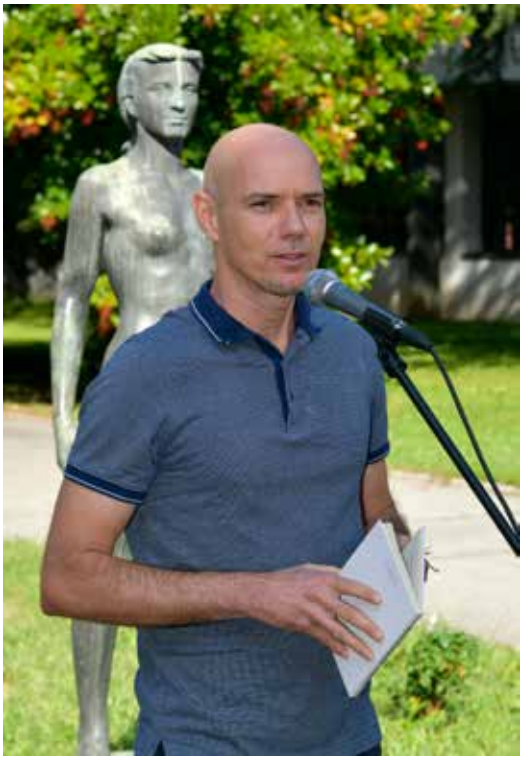

Borja Bolčina

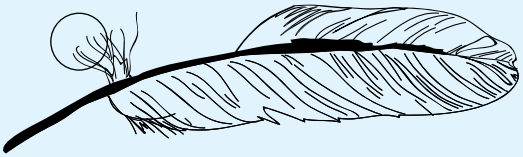

GORIŠKA KNJIŽNICA
FRANCETA BEVKA

Ivan Rob (1908–1943),
80. obletnica smrti pesnika,
pisatelja, prevajalca in satirika

Domen Rob
pranečak Ivana Roba

IVAN ROB, PESNIK IN SATIRIK MED OBEMA VOJNAMA

Kot njegov pranečak sem dobil nalogo, da predstavim pesnika in satirika Ivana Roba v okviru goriške literarne pokrajine. Prvo zanimivo dejstvo ob hitrem vpogledu v njegov življenjepis je, da je na Goriškem živel relativno malo časa, pri tem pa so ga zaznamovali kar trije primorski kraji. Rodil se je leta 1908 v Trstu, kjer je bil zaposlen njegov oče, otroštvo do prvih razredov osnovne šole je preživel v Šempetru pri Gorici, kamor se je družina preselila po očetovi upokojitvi, ves čas pa je ostajal povezan tudi s Kredom pri Kobaridu, domačo vasjo obeh svojih staršev.
V času soške fronte je družina namreč odšla v begunstvo na Gorenjsko, kjer je dokončal osnovno šolo. Po koncu vojne se je družina vrnila na Primorsko, Ivana pa so vpisali na ljubljansko klasično gimnazijo. Živel je v internatu, že zgodaj je bil ločen od družine in domačih krajev, a je med počitnicami vedno rad obiskoval tako družino v Šempetru kot sorodnike na Kobariškem in prijatelje iz begunskih časov na Gorenjskem. Vsi trije kraji so mu ostali v lepem spominu in so zaznamovali tudi njegovo literarno ustvarjanje. Domačemu Šempetru, Vrtojbici in Markovemu hribu je posvetil črtici *Zvezde vabijo* in *Sonce me je poljubilo*, o pokrajini pod Matajurjem pa naj bi snoval dolgo povest *Matajurski plazovi*, od katere se je ohranil le odlomek, za katerega se predvideva, da je del nečesa daljšega. O svojem otroštvu v vseh treh idiličnih pokrajinah pa je pisal v črtici *Življenje*.
Po gimnaziji se je tako zaradi materine želje kot zaradi slabega finančnega stanja odločil, da se vpiše na semenišče, in nekaj časa je obiskoval lazaristični noviciat, vendar je kmalu ugotovil, da mu ne ustreza, in se prepisal na ljubljansko slavistiko. Eno leto je še bival v katoliškem akademskem domu, nato pa se je izselil, saj se je od katoliških krogov nazorsko vedno bolj oddaljeval. Obdobje med obema vojnama je bilo za ljubljansko kulturno-politično sceno eno najbolj razgibanih, nemirnih v zgodovini, križali so se številni literarni in duhovni tokovi, vzhajala in zahajala razna društva ter časopisi, pri čemer so prednjačila razna študentska društva, gibanja in glasila. Politična in narodna usoda je bila negotova, v zraku so tleli mednarodni nemiri in bližajoča se vojna, ljubljanski študentje vseh nazorskih opredelitev pa so se vedno bolj zbliževali v zahtevi po socialni pravičnosti in boljšem položaju Slovencev v Kraljevini Jugoslaviji. Ivana Roba sta se dotikali tako socialno kot narodnostno vprašanje. Po odhodu iz katoliškega dijaškega doma je ostal prepuščen sam sebi, živel je kot najemnik pri zasebnikih, denarja mu je vedno primanjkovalo. Kot še vedno italijanski državljan bi moral v Italiji služiti vojaški rok, česar pa ni sprejemal, zato se je od takrat domov v Šempeter vračal le redko in na skrivaj. Bil je popolnoma ločen od družine na Primorskem, kjer je bilo še kako občutiti vedno večje zatiranje pravic Slovencev.
Z raznimi študentskimi društvi in gibanji se je zbliževal, a je vedno stal nekoliko ob strani in se ni želel nobenemu zares priključiti. Preživljal se je z objavljanjem člankov v časopisih, kot npr. Mentor,

Družinski tednik, Ilustracija, Jutro, kar seveda ni zadostovalo za vse življenjske stroške. Lahko pa že opazimo njegove prve literarne usmeritve. Že na gimnaziji je začel izdajati humoristično-satirični list Ščipalec, nato pa je po časopisih objavljal parodije pesmi slovenskih in tujih pesnikov (po Gregorčičevi *Soči* je napisal *Ljubljanici*, po Stritarjevi *Siromak* je napisal *Bogataš*, po Dantejevem *Peklu* iz *Božanske komedije* je napisal *Pekel ali sprehod po rovih kemičnega inštituta*, parodiral je tudi Prešerna, Aškerca in druge, nadvse mu je bilo ljubo intertekstualno navezovanje na klasične slovenske in tuje avtorje). Satira pa je postala njegova prepoznavna vrlina, v času, ko ni bila najbolj cenjena in je bila tudi redka. Družbena kritika je pri Robu povsod prisotna, tudi zelo konkretno, tako je npr. v parodiji na Aškerčevo pesnitev *Anka* napisal pesnitev *Sirota Milan* z jasnim namigovanjem na takratnega jugoslovanskega predsednika vlade Milana Stojadinovića.

Poleg satire in parodije je pisal tudi liriko, ki poleg spominov na idilično otroštvo na Primorskem odraža bridko realnost negotovih časov v svetu ter njegove težke in negotove življenjske situacije. Udejanjal se je tudi kot prevajalec, iz italijanščine je prevedel Goldonijevega *Lažnivca*.

Njegovo najbolj znano delo je ljubezenska pesnitev *Deseti brat* iz leta 1938, travestija Jurčičevega romana. Ne gre le za travestijo/preobleko iz proze v poezijo, temveč tudi za preobleko vsebine, zgodbe, časa, iz Jurčičevih časov v 30. leta prejšnjega stoletja. Pesnitev je postala uspešnica in je bila kmalu razprodana. Snoval je še več daljših stvaritev, med drugim opereto, a je marsikateri osnutek ostal v sobi v Ljubljani, ko je leta 1940 naposled dobil službo v Mariboru kot urednik časopisa Toti list. Toda kmalu se je začela vojna, Maribor je okupirala nacistična Nemčija in moral je zbežati nazaj v Ljubljano, ki pa je postala del italijanskega okupacijskega območja.

Po vrnitvi je odšel v ilegalo, najprej je sodeloval z gozdovniki v Iškem vintgarju, kjer se je zbiralo več slovenskih kulturnikov. Nato jih je italijanski okupator aretiral in zaprl. Po izpustitvi v začetku leta 1942 je odšel v partizane na dolenjsko osvobojeno ozemlje. V NOB je postal kulturni animator in za borce prirejal razvedrilne dogodke. Konec junija 1942 je postal vodja gledališke skupine Agitteater. Šlo je za prvo partizansko gledališko skupino, namenjeno zgolj gojenju odrske umetnosti. Prevladovale so posmehljivke, poezija in proza, namensko za skupino pa sta nastala dva dramska teksta Mirana Jarca in Mateja Bora, ki pa nista bila uprizorjena. Gledališka skupina je obstala namreč samo tri tedne, nato jo je prekinila in razbila roška ofenziva. Agitteater je pomenil začetek bogate zgodovine slovenskega partizanskega gledališča, ki je bilo po organiziranosti in stopnji gledališke razvitosti unikum v okupirani Evropi. Po roški ofenzivi je Ivan Rob sam zasnoval in urejal partizanski humoristični list *Bobnar*. Njegova zadnja zadolžitev je bila poslušanje radia in sestavljanje poročil za razmnoževanje med partizani. V začetku leta 1943 ga je zajel in zaslišal fašistični okupator, nato je bil skupaj še z osmimi talci obsojen na smrt. Ustreljen je bil 12. februarja 1943 na Veliki Ligojni pri Vrhniki v 35. letu starosti. Pred smrtjo je izrekel zadnje besede: »Chi per la patria muore, vissuto è assai!« To so bile znane besede bratov Bandiera, italijanskih upornikov iz 19. stoletja.

Slovenski stavek »Kdor je umrl za domovino, je živel dovolj!« je danes zapisan na spominski plošči devetim talcem na Veliki Ligojni in na tabli ob vhodu v Osnovno šolo Ivana Roba Šempeter pri Gorici. Njegov domači kraj se mu po vojni pokloni s poimenovanjem šole in trga, po njem poimenujejo ulico v Ljubljani in Novem mestu. Po vsej Sloveniji vznikajo tudi kulturna društva Ivan Rob. V 60. letih izide *Izbrano delo* avtorja Viktorja Smoleja, v 90. letih *Življenje in delo* pri Založbi Branko. Aprila letos mu je bila posvečena razstava v Goriški knjižnici.

Ivan Rob je bil kljub samostojni poti del osrednje slovenske in ljubljanske kulturne scene v nemirnih 30. letih 20. stoletja, na kar kaže tudi to, da se njegovo ime v povezavi s kakšno zanj značilno hudomušno prigodo pojavi v »knjigah spominov« marsikatere slovenske kulturne osebnosti, aktivne

v tistem času. Nedavno smo iz pogovora z zdravnico Zoro Konjajev v oddaji Spomini izvedeli za zanimiv spomin iz njenega osebnega srečanja z Robom in Franom Milčinskim - Ježkom, ko sta skupaj prirejala skeče po Ljubljani in okolici. Februarja letos pa smo na obeležitvi 80. obletnice njegove smrti na Veliki Ligojni spoznali gospoda, ki je kot otrok videl sprevod, ki je devet talcev tistega mrzlega februarskega dne 1943 vodil skozi Vrhniko.
Satira je še kako pomemben del literature in družbe, čeprav nezaželena, a to je navsezadnje del njenega poslanstva. Ivan Rob se je boril za uveljavitev satire v obdobju med obema vojnama, ko so se vzpenjali totalitarizmi, ko so se poglabljale socialne razlike in je bila pod vprašajem usoda slovenskega naroda ter jezika, ta prispevek pa posvečam vodilnemu slovenskemu satiriku v zadnjih treh desetletjih, Sašu Hribarju, ki nas je zapustil pred tednom dni.

Nečak pesnika Ivana Roba, istoimenski Ivan Rob, akademski slikar, rojen 23. 2. 1956, je recitiral naslednji dve pesmi svojega strica:

Ivan Rob, Robov nečak

Ivan Rob

LE ŠE ENO POMLAD

Le še eno pomlad bi rad
s pesmijo.
Potem zaprem oči.
Naj ne vidim več gajev zelenih,
ne zarje moje zadnje zlate luči.

Ah, še eno pomlad,
čisto in sveto,
in pesem neizpeto,
trepetajočo za zadnjo radost …
Potem zaprem oči.

Še eno pomlad hrepenenja,
v kapljici strnjeno mladosti sladkost,
še en utrip srca za vse mlade dni …
Potem zaprem oči.

Le še eno pomlad bi rad
z ljubeznijo,
v tiho sanjavih očeh,
z vriskajočo dušo v mehkih nočeh …
Potem pa rad zaprem oči.

Ivan Rob

STARI PEGAZ

Hi – oho, stari Pegaz, hi – oho!
Res, od petja živeti ni lahko:
brce le dobivaš v dar, to je pevcu honorar.

Hi – oho, stari Pegaz, hi – oho!
Hi – oho, stari Pegaz, hi – oho!
Skoz življenje se rineva težko:
če resnico govoriš, brž po gobcu jo dobiš.

Hi – oho, stari Pegaz, hi – oho!
Kadar vidiš bedarijo, glavo mi okreni stran,
kaj bi drezal svinjarijo,
dobro veva, da je vse zaman.

Hi – oho, stari Pegaz, hi – oho!
Veš, po smrti pa vse drugače bo:
takrat vsemu bo zapik,
saj dobiva spomenik.
Hi – oho, stari Pegaz, hi – oho!

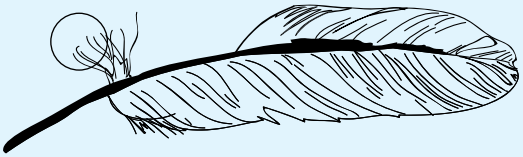

GORIŠKA KNJIŽNICA
FRANCETA BEVKA

Matej Bor (1913–1993),
110. obletnica rojstva in 30. obletnica smrti
pesnika in pisatelja

Bralni klub Grgar
mentorica Irena Doljak

ČE SE OZREMO NA BOROVO POT …

Vladimir Pavšič - Matej Bor se je rodil 14. aprila 1913 v Dolu v Grgarju. Letos v letu 2023 obeležujemo 110. obletnico pesnikovega rojstva in 30. obletnico njegove smrti, zato je prav, da se ozremo na njegovo delo … Naslov ozira *Če se ozremo na Borovo delo* je aluzija na Borovo misel *Če se ozrem nazaj na svoje dosedanje delo* iz daljšega besedila iz knjige *Stoletni Bor*.
Matej Bor je bil pesnik, dramatik, dramski kritik, esejist, pripovednik, prevajalec. Bil je partizan, kulturnik, okoljevarstvenik in razpravljavec o izvoru Slovencev.
Naj najprej spregovori pesnik sam. *Če se ozrem nazaj na svoje dosedanje delo, kaj naj rečem? Gotovo je, da sem marsikoga očaral z njim, pa tudi razočaral. Posebno tiste, ki so od »dvornega poeta veličanstva revolucije« – vzdevek, ki se me je prijel po neki pesmi iz leta 1941 – pričakovali, da bo na njenem dvoru, potem ko je zmagovito sedla na svoj prestol, skušal opravljati svoje delo tako, kakor so ga že od pamtiveka opravljali dvorni poetje. Se pravi, da bom hodil za njo s krdelom drugih dvorjanov in s primernim patosom slavil vsak njen korak, gib, pogled in omedleval od vzhičenja ob slednji besedi iz njenih ust. Ne, nič podobnega nisem počel. Od dvornega poeta veličanstva revolucije je ostal le še poet, ki je hotel poet tudi ostati. Takšen, kakor so bili poetje že od pamtiveka: ne čisto od tega sveta, temveč od nekega drugega, boljšega*.
V besedilu, namenjenem prireditvi ***Literarne pokrajine Goriške***, želim poudariti troje: besedilo predstavlja le del Borovega pesniškega ustvarjanja, in sicer pesmi, ki jih beremo in poslušamo v Grgarju na literarnem pohodu po Borovi poti; besedilo je interpretativno in ne literarnoteoretično; besedilo želi širši goriški javnosti spregovoriti o grgarskem literarnem dogajanju, ki ga je spodbudila stota obletnica Borovega rojstva, torej leto 2013, ki je bilo v Grgarju ***Borovo leto***.
Če se ozremo na »prisotnost« dogodkov, ki v Grgarju »živijo« spomin na rojaka Mateja Bora, ugotovimo, da je spomin živ, raznovrsten in bogat. Zapis ne more zajeti vsega, zato poudarjam dogajanje zadnjega desetletja. Pred desetimi leti ob stoti obletnici pesnikovega rojstva je bilo v Grgarju več dogodkov: na pesnikov rojstni dan v aprilu slovesnost s kulturnim programom pred rojstno hišo v Dolu, v maju predstavitev knjige Mihaela Glavana *Stoletni Bor* in razstava otroških likovnih del Borove otroške poezije učencev Podružnične osnovne šole Grgar, junija je nato razstava gostovala v Knjižnici Franceta Bevka, v avgustu literarni večer *Bor poleti s poeti*, ki je bil poseben večer, saj so pesniki premišljevali o Borovi literaturi, v septembru je bila otvoritev skulpture *Palčki - pihalčki*, delo akademske kiparke Nike Šimac. Skulpturo je v prazničnem letu Grgarju poklonila Mestna občina Nova Gorica. Novembrski dogodek je bil preplet poezije in vokalne glasbe v izvedbi Dramske skupine Grgar in Komornega zbora Grgar. Borovo leto je zaključil filmski večer s projekcijo dveh filmov, in sicer nedokončanega dokumentarnega filma o Mateju Boru in novega filma *Bor in Grgar*, avtorice Sabine Volk Simčič.
Bogato kulturno dogajanje s prireditvami visoke umetniške vrednosti in sporočilnosti je bilo zelo obiskano, kar je bilo med drugim tudi izhodišče za ustanovitev bralnega kluba, ki že desetletje skrbi za literarno dogajanje v Grgarju. Ob tej priložnosti omenjamo Borovo pot, ki je del Slovenske pisateljske poti. Odprtje literarne poti, ki se je med krajani zelo »prijela«, je bilo aprila 2016. Tudi letošnje leto je jubilejno. Aprila smo imeli praznični pohod po Borovi poti, avgusta

tradicionalni literarni večer z gostom Ferijem Lainščkom. Konec septembra pa bo premiera novega dokumentarnega filma o Mateju Boru, ki ga je posnel RTV Slovenija.
Zdaj pa se odpravimo na grgarsko pot Borove poezije, ki se začne z otroško poezijo ob grgarski šoli v parku *Palčki - pihalčki*. Poslušamo tri pesmi: *Krava in trgovina*, *Srna* ter *Palčki - pihalčki*. Obilje založenih polic v mestni trgovini krave ne prepriča, saj na vprašanje, kako je v mestu, odgovori: »*Nič ni v mestu, slaba paša.*« *Srna* je Borova najnežnejša otroška pesmica, ki nas povabi v srebrno noč na obisk k srnici, ki nam bo hvaležno jedla kruh iz rok. Drobec otroške lirike zaključujejo *Palčki - pihalčki*, besedno igrive in otroško nagovarjajoče pesmice, kajti *palčki pihalčki pihajo in pihajo, vsi zadihani in zasopihani ves čas, dokler boli*.
Ob 85. obletnici rojstva in 5. obletnici smrti je bil v Dolu v Grgarju postavljen pesnikov doprsni kip. Založba Branko in Društvo goriških rodoljubov Nova Gorica sta izdala faksimile zbirke ***Previharimo viharje***, ki jo je 1942 izdalo glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet. V Dolu pri informacijski tabli Slovenske pisateljske poti prisluhnemo partizanskim pesmim. V predstavitvi izpostavljam *Previharimo viharje* iz istoimenske zbirke, pesem *Domov bom šel* in balado *Srečanje*. Pesmi med molkom in krikom, med življenjem, smrtjo in življenjem, med hrepenenjem in poslavljanjem.

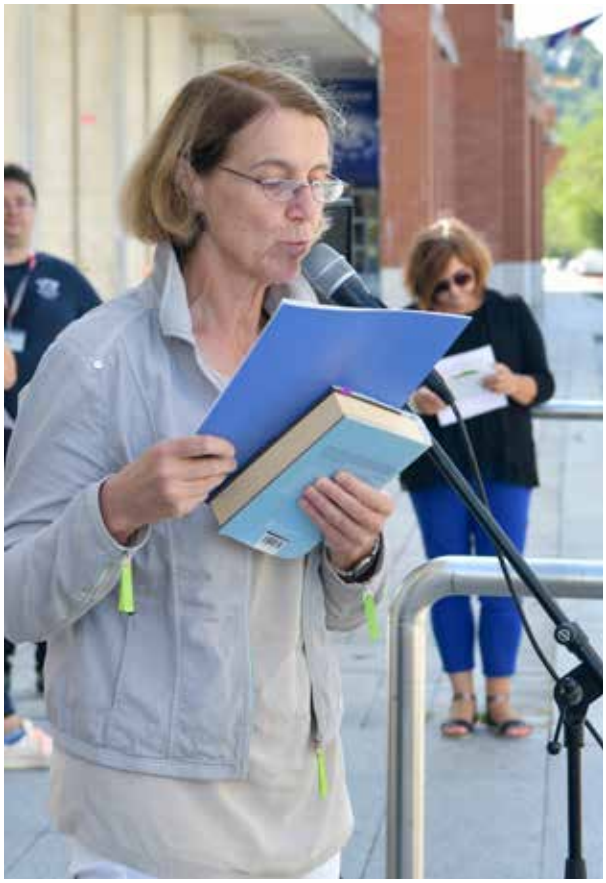

Irena Doljak

Pesem *Previharimo viharje* je prvoosebni razmislek o posamezniku in skupnosti, o partizanskih tovariših in nekom izmed njih, ki je v vojni našel zadnjo globino. Oči sotovariša so vpile in njegov nasmeh je naročal: »*Daj, govori, / povej glasno, da bo ves svet prisluhnil, / strahoto naših dni. /…/ Če jaz umolknil kdaj bi tu med bori, / prijatelj, daj, še zame spregovori!« Domov bom šel je slavilna pesem svobode in vračanja domov: »Domov bom šel in sredi leh zelenih / bom legel vznak in bom strmel v nebo / in v meni več ne bo nobenih / zapletenih misli, / le ena sama sreča: / svobóden ljubim svôbodno zemljo.«*

Matej Bor je bil pesnik, dramatik, dramski kritik, esejist, pripovednik, prevajalec. Bil je partizan, kulturnik, okoljevarstvenik in razpravljavec o izvoru Slovencev.

Naj najprej spregovori pesnik sam. *Če se ozrem nazaj na svoje dosedanje delo, kaj naj rečem? Gotovo je, da sem marsikoga očaral z njim, pa tudi razočaral. Posebno tiste, ki so od »dvornega poeta veličanstva revolucije« – vzdevek, ki se me je prijel po neki pesmi iz leta 1941 – pričakovali, da bo na njenem dvoru, potem ko je zmagovito sedla na svoj prestol, skušal opravljati svoje delo tako, kakor so ga že od pamtiveka opravljali dvorni poetje. Se pravi, da bom hodil za njo s krdelom drugih dvorjanov in s primernim patosom slavil vsak njen korak, gib, pogled in omedleval od vzhičenja ob slednji besedi iz njenih ust. Ne, nič podobnega nisem počel. Od dvornega poeta veličanstva revolucije je ostal le še poet, ki je hotel poet tudi ostati. Takšen, kakor so bili poetje že od pamtiveka: ne čisto od tega sveta, temveč od nekega drugega, boljšega*.

Lirska balada *Srečanje* govori o intimnem srečanju med subjektom/pesnikom in posmrtnimi ostanki njegove žene Nine, ki je v vojni izgubila življenje. V pesmi se prepletata spomin nanjo – njene oči, njena usta, njeno telo – in pogled na to, kar so vzeli izpod mahu: »*Vzeli smo izpod mahu, / kar ni posrkala vase / zemlja te dolge čase, / odkar si tu.«* Pesnik zaključi, naj zemlja vzame lobanjo, njemu pa naj pusti spomin. V zaključni kitici lirski subjekt vabi svojo ljubljeno, naj pride nocoj: »*Ljuba, pridi nocoj, / vabi te mesečina, / vabi te sila spomina, / vabi te ljubi tvoj.«*

Tretji prostor na Borovi poti pod Sveto goro oziroma ob izhodišču steze Po sredi beremo odlomek iz cikla ***Šel je popotnik skozi atomski vek***. Uvodna pesem cikla izpostavi upadanje moralnih vrednot v atomskem veku. Upad vrednega pesem ponazarja z rušenjem dreves, s čimer odganjamo ptice, in z uničevanjem vrtov, ki so vir ljubezni. Pesniški trditvi o uničevanju prostorov bivanja – dreves in vrtov – posredno odpirata vprašanje, kaj se bo zgodilo, če ne bo ljubezni. Uvodna pesem poudari še razmerje med posameznikom in skupnostjo, kajti prošnje in želje enega niso dovolj, da bi preprečil izgubo ljubezni. Naj zdaj omenim grafit na pročelju propadajoče hiše v Grgarju … *in če pojdejo / drevesa, vrtovi in ptice, / pojde tudi ljubezen* iz cikla, o katerem govorim. Sredi Grgarja Borove besede v premislek vedno znova in vsakič, ko gremo mimo!

Naslednji prostor na Borovi poti je v parku Objem narave, kjer beremo in poslušamo pesmi iz zadnje pesniške zbirke ***Podoknice tišini***. Bivanjske pesmi o človeku v naravi in naravi v človeku so posreden odsev Borovega okoljevarstvenega prizadevanja. Narava v pesmih je lepa: reke, drevesa, trave, nebo rotijo človeka, naj jim ne jemlje te lepote. Verz je kratek, mnogo je retoričnih vprašanj in vzkličnih povedi, misel je zgoščena, sporočilo jasno, skratka preproste pesmi v plemenitem pomenu preprostosti. Reke šepetajo vrbam, naj bežijo stran, saj so reke strupene od človeka in tako bodo vrbe strupene od reke. »*Bežite, vrbe, / bežite, vrbe! / Kaj čakate, / kaj v našo vodo, / umazano vodo / svojo žalost pomakate.«*

Na koncu pesniškega sprehoda so pesmi *V poletni travi, Bilá je ura* in *Rokopis večnosti*. Preberemo jih pri informacijski tabli o Poti miru ob pokopališču prve svetovne vojne. Pesmi izpostavljajo motive minevanja, poslavljanja in sveta neizmernega.

Rokopis večnosti

Z listjem posuta pot.
Jesen.
Znan motiv. Mar
ni lepo
biti živ,
čeprav si že star?

Morda
pa moraš biti star,
da bi lahko prebral
rokopis večnosti
na listih,
ki jih je čas nastlal
po potih človečnosti.

Matej Bor je v rojstnem Grgarju preživel le kratek čas, saj je prva svetovna vojna že leta 1915 družino razbila: očeta na fronto, mater s tremi otroki pa na Štajersko. Vendar so poznejši pesnikovi obiski Grgarja pomenili naslednje: »*Še bom prišel. Toliko dómov sem imel v življenju, a zdaj, že v visoki starosti, se vračam vesel v moj prvi pravi rojstni kraj.*«

Pred novogoriško knjižnico so na prireditvi Literarne pokrajine Goriške nastopili učenca Podružnične osnovne šole Grgar Karolina Milost in Blaž Rebec, ki sta deklamirala pesem Krava in trgovina; članica Kulturnega društva Grgar Nina Žbona Kuštrin z recitacijo Srečanje in članica Bralnega kluba Grgar Vanja Kogoj Jug z recitacijo V poletni travi.

Oziranje je drobec med viharji in tišino Borove poezije, drobec njegovega družbeno-osebnega zrenja navzven in navznoter.

Karolina Milost, Blaž Rebec, Lara Jug

Vladimir Pavšič – Matej Bor (1913–1993)

KRAVA IN TRGOVINA

Pride krava v trgovino,
založeno res obilo,
bulji v porcelan, zlatnino,
milo, ure, torbe, svilo,
v dolgem repu z repom maha,
dokler prodajalka plaha
le ne vpraša čudno kravo:
»Krava, prosim, kaj želijo?
Kar želijo, to dobijo.
Torej kaj želijo?« »Travo.«
»Ampak, milostljiva krava,
tu se ne prodaja trava.«
»Čudno, česa ne poveste!
Kaj pa potlej tukaj jeste?«
»Žemlje, sir, meso, med, juhe …«
»Bogme, jeste kakor muhe.«
Pa se krava je obrnila
in se nikdar več vrnila.
»No, kako je?« vol jo vpraša.
»Nič ni v mestu, slaba paša.«

Vladimir Pavšič – Matej Bor (1913–1993)

SREČANJE

Nek jesenski večer
v mračni obkrški hosti
zmotili čudni gosti
so tvoj mir.

Vzeli smo izpod mahu,
kar ni posrkala vase
zemlja te dolge čase,
odkar si tu,

Vzeli, kar v zimskih nočeh
lisice so pozabile,
ki so skoz metež nosile
te v lačnih zobeh.

Položil na vresje sem
tvojo razbito lobanjo,
dolgo strmel sem vanjo
ves tih in nem.

Kje je jasnina oči,
kje sta ustni opojni?
Vame v grozoti spokojni
dvoje votlin reži.

Kje si? Ne, to nisi ti,
ti si se skrila vame,
tu te smrt ne zajame,
tu so še tvoje oči.

Tu je ponosni tvoj stas,
k meni gibkó se privija,
kadar burja zavija
v nočni čas,

Kadar sam s sabo sprt
v ulice slepe zablodim,
s tabo ko v davnih dneh hodim,
nate oprt.

Laž zre iz tvojih votlin,
nič ne bom gledal vanje,
zemlja, vzemi lobanje,
meni pusti spomin.

Ljuba, pridi nocoj,
vabi te mesečina,
vabi te sila spomina,
vabi te ljubi tvoj.

Vladimir Pavšič – Matej Bor (1913–1993)

V POLETNI TRAVI

Tako boš ležal, kot ležiš,
le malo globlje,
in z zemljo živel, kot živiš,
le malo globlje.

Le malo globlje, a vendar
dovolj globoko,
da ne dosežeš več teh trav
s to svojo roko.

In čas bo hitel. Znova bo
stoletje mimo
in k tebi leže, kar živi
in kar živimo,

ne da bi mislil kdo še kdaj,
kaj bo ostalo
za nami, in ostalo bo
le bore malo.

Sled naših senc in tamkaj spod
morda lobanje,
ki prst, dokler jih ne zdrobi,
bo lezla vanje

in jih razganjala, kot jih
je duh nemirni
nekoč, ko zrl je iz njih
v svet neizmerni.

Nina Žbona Kuštrin

Vanja Kogoj Jug

Mešani pevski zbor Nova Gorica
in zborovodja Bogdan Brecelj

Zapeli so:
- Bogdan Brecelj: Dolgo, dolgo te že ni
- prir. Jože Leskovar: Čej so tiste stezice

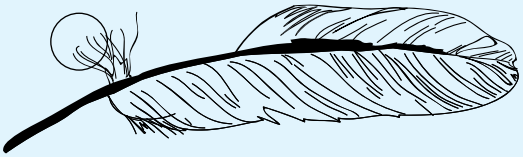

GORIŠKA KNJIŽNICA
FRANCETA BEVKA

Ravnikarjevo leto, Edvard Ravnikar (1907–1993),
30. obletnica arhitektove smrti

Irena Škvarč
direktorica Goriške knjižnice Franceta Bevka Nova Gorica

POMEN JAVNIH KNJIŽNIC KOT ODPRTIH JAVNIH PROSTOROV

Spoštovani,
splošne knjižnice v Sloveniji imajo že kar dolgo tradicijo, ki se je začela v obdobju ustanavljanja prvih čitalnic in knjižnic, kjer so se ljudje zbirali in družili. Že takrat so prirejali »besede«, različne prireditve, ki so vključevale gledališke igre, koncerte, predavanja, pogovore.
Skozi zgodovino so knjižnice preživele različne družbene in zgodovinske spremembe. Pri tem so se nenehno prilagajale trenutnim razmeram in tako ohranjale svojo kulturno, informacijsko, izobraževalno in socialno vlogo.
Danes predstavljajo pomemben del našega kulturnega in družbenega življenja, obenem so odprti javni prostori, ki igrajo pomembno vlogo v naših lokalnih okoljih.

V Sloveniji smo leta 2001 dobili Zakon o knjižničarstvu, ki opredeljuje delovanje vseh vrst knjižnic, obenem pa nam daje prednost v organizaciji pred državami, ki ga še nimajo.
Zakon določa primarno knjižnično dejavnost, ki je knjižnična javna služba, obenem pa knjižnice zavezuje, da izvajajo tudi druge naloge:
- sodelujejo v vseživljenjskem izobraževanju,
- skrbijo za domoznansko gradivo,
- organizirajo različne dejavnosti za otroke, mladino in odrasle, ki so namenjene spodbujanju bralne kulture,
- organizirajo posebne oblike dejavnosti za osebe s posebnimi potrebami,
- organizirajo kulturne prireditve, ki so povezane z njihovo dejavnostjo.

V Sloveniji imamo na območju 212 občin 58 splošnih knjižnic, ki izvajajo knjižnično dejavnost na 276 lokacijah. Poleg tega izvajajo dejavnost tudi s pomočjo bibliobusov, ki jih je v Sloveniji 13 (4 na Primorskem).
Pokritost s knjižnicami je zelo dobra in vsaka se trudi delovati v svojem lokalnem okolju kulturno, izobraževalno, povezovalno. S svojim delovanjem se vključuje v delovanje lokalne skupnosti na najrazličnejših področjih in tako postopoma povečuje svoj vpliv. S sodelovanjem, odprtostjo in hitrim prilagajanjem knjižnice izpolnjujejo svoje poslanstvo.
Res pa je, da so danes spremembe pogostejše in je zato fleksibilnost na tem področju nujna. Spreminjajo se navade ljudi, spreminja se demografska slika, vse več je starejše populacije. In prav zato je postala ena glavnih nalog knjižnic, da te spremembe zaznavajo, ugotavljajo nove potrebe in se nanje pravočasno odzovejo.

Splošne knjižnice imajo kar nekaj prednosti, ki jih umeščajo v okolje kot tretje prostore in iz katerih lahko izhajajo pri uveljavljanju svoje vloge v današnji družbi:
- so zaupanja vredne ustanove z dolgo tradicijo, ljudje jih podpirajo,
- še vedno pomenijo zanesljivost pri iskanju in izbiri informacij,

- so prostor srečevanja, središče lokalne skupnosti, še posebej v manjših okoljih,
- v skupnostih spodbujajo in podpirajo enakost za vse,
- spodbujajo osebni razvoj s podporo vseh vrst učenja, pismenosti, kvalitetnega preživljanja prostega časa in socialne aktivnosti,
- so protiutež globalnemu svetu s predstavljanjem lokalnih vsebin,
- so javna služba in kot take kategorija socialne države.

Vsa ta dejstva postavljajo knjižnice v poseben položaj, ki je obenem časten in zavezujoč.
Pomeni, da so zaupanja vredne ustanove, ki jih ljudje podpirajo in zaupajo njihovemu izboru informacij in ponujeni pomoči. To dosegajo s kvalitetnim naborom knjižničnega gradiva in elektronskih virov, skrbnim vzdrževanjem knjižnične zbirke, strokovnim ponujanjem informacij.
Knjižnica podpira osebni razvoj posameznikov s spodbujanjem vseh vrst učenja, različnih vrst pismenosti (bralne, informacijske …). Pri tem posveča pozornost različnim skupinam uporabnikov – najmlajšim, šolarjem, študentom, zaposlenim, upokojencem in tudi uporabnikom s posebnimi potrebami, kamor sodijo tako brezposelni, slepi, slabovidni kot tujci itd. S tem se odraža tudi njena socialna vloga.
Delovanje knjižnic neprestano stremi k temu, da upravičijo zaupanje lokalne skupnosti. Ta naloga nam narekuje nenehno spremljanje razvoja lokalnega okolja, splošne usmerjenosti in pravočasno reagiranje. Pri tem si radi pomagamo z izkušnjami iz tujine, ki pa jih ne moremo preprosto prekopirati v naše okolje, ampak jih upoštevajoč domače razmere smiselno prilagodimo.
Knjižnice se razvijajo kot fizični in virtualni prostori z globalnim dosegom, a hkrati kažejo močan interes za lokalno dogajanje in socialno vključenost različnih skupin prebivalcev ter se tako vzpostavljajo kot tretji prostor. Vse te spremembe vplivajo na delovanje splošnih knjižnic, ki zato nujno postavljajo v ospredje uporabnike kot enakopravne partnerje pri oblikovanju storitev.
Knjižnice se preusmerjajo od posredovanja informacij k svetovanju pri pridobivanju in vrednotenju informacij in k bolj intenzivnemu informacijskemu opismenjevanju svojih uporabnikov.
Pomemben je prostor.
Počasi, a vztrajno pridobivamo nove knjižnične prostore oz. stavbe. Knjižnični prostor, ki je namenjen uporabnikom, obsega prostor za knjižnično gradivo (prosti pristop in skladišča) in prostor za dejavnosti.
In prav slednji postaja vedno bolj pomemben, saj želimo ustvariti prostor, ki je namenjen in prilagojen uporabnikom, zato pri načrtovanju upoštevamo potrebe lokalnega prebivalstva.
Pomembni so ljudje.
Knjižnice gradijo dinamičen, oseben in dolgoročen odnos s svojimi uporabniki. Zaradi sprememb v družbi pa se spreminja tradicionalno razmerje med knjižničarjem, uporabnikom in vsebino.
Sodobna splošna knjižnica je usmerjena k uporabniku in ponuja prostor za:
- branje, razmišljanje, uporabo različnih medijev, lastno ustvarjalnost, igro,
- neformalno izobraževanje, priložnostno učenje, samostojno učenje, svetovanje, pomoč, informiranje o možnosti dostopa do znanja ter
- javne debate, predavanja, diskusije, delavnice, razstave, koncerte.

Zaključek

Knjižnice so več kot le prostor s knjigami; so pomembni kulturni in izobraževalni centri, ki ponujajo dostop do raznovrstnih virov in omogočajo javni dialog.
V skupnosti predstavljajo prostor za učenje, kulturo, raziskovanje, druženje in aktivno državljanstvo. Zagotavljajo temelje za razvoj izobražene, angažirane in povezane družbe ter igrajo ključno vlogo

pri spodbujanju znanja, kritičnega razmišljanja in demokratičnih vrednot.
So tudi srce in duša lokalne skupnosti. So prostor, kjer se združujejo ljudje različnih starosti, izobrazb in interesov, ter omogočajo odprt dialog, učenje in kulturo.
Zato je ohranjanje in podpora splošnim knjižnicam kot odprtih javnih prostorov nadvse pomembna naloga za vse družbe.
Preprosto pa lahko zaključimo, da je knjižnica:
- prostor navdiha,
- prostor učenja ter
- prostor srečevanj in druženj.

Preden zaključim, naj vas še povabim v knjižnico, kjer imamo trenutno dve obsežni lastni razstavi:
- Oskar Kogoj drugače, kot ga poznamo – pregledna razstava o življenju in delu pomembnega lokalnega ustvarjalca svetovnega kova,
- »Kako je lepo, da imajo otroci takega prijatelja«: Bevkov prispevek k otroškim in mladinskim listom.

ZAHVALA organizatorjem, nastopajočim in udeležencem.
Na svidenje prihodnje leto!

Irena Škvarč

Sabina Volk Simčič
vodja JSKD Nova Gorica

BOGASTVO LITERARNE POKRAJINE GORIŠKE

Hodimo, se pogovarjamo, spominjamo, družimo, recitiramo, beremo, razmišljamo, čutimo, prebujamo pozabljene in neprebujene energije našega prostora. Literarno dediščino smo prejeli kot zaklad, z literarnimi sprehodi se spominjamo duhovne niti, ki nas povezuje s preteklostjo in nas vodi naprej, ter jo negujemo. Hodimo po utečenih poteh, z mlajšimi avtorji pa soustvarjamo nove. V prostoru je vse med seboj povezano. Besede pisateljic, pisateljev, pesnikov in pesnic so kot semena, iz katerih je vzklilo cvetoče polje. Kakšno bogastvo, kakšna čarobnost in blagoslov.
Literarni sprehodi so povezali organizatorje in gostili mnoge ustvarjalce. Naše skupno delo je ustvarjalno, poganjata pa ga vztrajnost in potrpežljivost. Vredno je vztrajati in nadaljevati, saj če ne vztrajamo, nismo ustvarjalci.

LITERARNA POKRAJINA GORIŠKE 2020

130 let od rojstva Franceta Bevka (1890–1970) v Zakojci in 110 let od rojstva Ljubke Šorli (1910–1993) v Tolminu
(1. sprehod)

Nova Gorica – Gorica, sobota, 19. september 2020, ob 9. uri

Pisatelj in pesnica sta kljub dvema strašnima vojnama in fašističnemu preganjanju prav v Gorici uresničila svoja ustvarjalna hotenja, v tesni povezanosti s slovensko skupnostjo in njenim zaničevanim jezikom.
»Uporno sem viharjem kljubovala« in »Tu sem bil v viharju in soncu, ves povezan in prepleten z naravo, ljudmi in življenjem«, napisa na spomeniku Ljubke Šorli in Franceta Bevka pomenita zavezo med njunim hotenjem in zavestjo nas, ki smo dediči njunega dela.

Spomenik Franceta Bevka v Novi Gorici (Bevkov trg) – začetek krožne poti:
- pozdravni nagovor (predstavnik MONG),
- recitacija pesmi *Vojna* Franceta Bevka (Jakob Šfiligoj),
- mag. Marija Mercina, pisateljica in pobudnica pohoda.

Spomenik Ljubke Šorli (Erjavčeva ulica):
- Ernesta Dejak Furlan, profesorica slovenščine in predsednica Slavističnega društva Nova Gorica,
- dr. Katja Mihurko Poniž, dramaturginja in literarna zgodovinarka,
- recitacija pesmi Ljubke Šorli (Jakob Šfiligoj).

Krožišče pri »Gregorčičevi cedri« na Goriščku v Gorici:
- dr. Zoltan Jan, slavist in literarni zgodovinar.

Hiša Ljubke Šorli, Ulica Ugo Foscolo 16, Gorica:
- pozdrav predstavnika goriških inštitucij,
- Vera Tuta Ban in Andrej Tuta, pesničina nečaka,
- Mešani pevski zbor Lojze Bratuž Gorica, zborovodja David Bandelj.

Trg Evrope:
- dr. Branko Marušič, zgodovinar,
- Ženski pevski zbor Rože Nova Gorica, zborovodkinja Andreja Rustja.

Goriška knjižnica Franceta Bevka:
- Vokalno-instrumentalna skupina Sanje s kitaro (KD Sanje),
- Irena Škvarč, direktorica knjižnice,
- ogled razstave, posvečene Francetu Bevku.

Tako kot delo obeh ustvarjalcev naj bi pohod povezal ljudi, »ki dobro v srcu mislijo« (F. Prešeren) ne glede na narodnost ali državo, ki ji pripadamo, v duhu načrtovanja Nove Gorice in Gorice kot evropske prestolnice kulture 2025.

LITERARNA POKRAJINA GORIŠKE 2021

Literarnozgodovinski sprehod v počastitev **100-letnice rojstva Dušana Pirjevca** ter literarna in znanstvena zapuščina **Lojzke Bratuž, Pavline Pajk, Marijana Breclja in Zorana Božiča**
(2. sprehod)

Nova Gorica – Gorica, sobota, 18. september 2021, ob 9. uri

Spomenik Franceta Bevka v Novi Gorici, Mestni park ob Bevkovem trgu – zbirno mesto in pričetek sprehoda:
- Damjana Pavlica, pozdravni nagovor podžupanje Mestne občine Nova Gorica,
- Jakob Šfiligoj, študent AGRFT: odlomek iz romana Franceta Bevka *Kaplan Martin Čedermac*,
- mag. Marija Mercina, pisateljica in pobudnica literarnih sprehodov: SOS za besedo.

Rojstna hiša Dušana Pirjevca, Prvomajska ulica 26:
- Alenka Pirjevec, igralka: Spomini na očeta,
- dr. Zoltan Jan: 100-letnica rojstva Dušana Pirjevca (1921–1977),
- Tadej Ivančič, harmonika, Šolski center Nova Gorica,
- mag. Martin Brecelj, novinar in raziskovalec: Pirjevčeva katarza,
- Dušan Merc, nagovor pisatelja, predsednika Društva slovenskih pisateljev, Pirjevčevega slušatelja.

Spomenik Lojzetu Bratužu, Ljubki Šorli in Stanislavu Škrabcu, Erjavčeva ulica:
- Maruša Komljanec Ban, dijakinja Šolskega centra Nova Gorica: recitacija pesmi Ljubke Šorli *Otožnost*,
- Džanan Dulić, dijak Šolskega centra Nova Gorica: recitacija pesmi Ljubke Šorli *20. maj 1984 v Gorici*,
- Ema Plesničar, dijakinja Gimnazije Nova Gorica: recitacija pesmi Ljubke Šorli *Sanje*.

Trg Evrope:
- dr. Tanja Badalič, raziskovalka: Ob 120. obletnici smrti Pavline Pajk (1854–1901),
- Kvartet Motiv Nova Gorica, zborovodja Miran Rustja (noviteta),
- Tanja Tuma, pisateljica in predsednica Slovenskega centra PEN: Pot v mir je mir.

Hiša Ljubke Šorli, Ulica Ugo Foscolo 16, Gorica:
- Vera Tuta Ban, dobrodošlica nečakinje Ljubke Šorli: Pomen ohranitve kulturne dediščine Šorli-Bratuž,
- Makrina Quinzi, violina, SCGV Emil Komel Gorica,
- dr. Marija Pirjevec, univerzitetna profesorica: Duhovna in kulturna dediščina Lojzke Bratuž (1934–2019),
- Ženska vokalna skupina Danica iz Vrha, zborovodkinja Jana Drassich.

Goriška knjižnica Franceta Bevka, zaključek literarnega pohoda:
- Irena Škvarč, direktorica knjižnice: Brecljeva zapuščina (Marijan Brecelj, 1931–2019),
- Mešani pevski zbor Nova Gorica, zborovodja Bogdan Brecelj (noviteta),
- Majda Arčon, profesorica slovenščine: Zlati poljub (Zoran Božič, 1951–2021),
- Ogled razstave o Francetu Bevku (podaljšano do 31. 12. 2021).

LITERARNA POKRAJINA GORIŠKE 2022

Stičnost preteklosti in sedanjosti

(3. sprehod)

Gorica – Nova Gorica, sobota, 17. september 2022, ob 9. uri

Trgovski dom, Slovenska knjižnica Damirja Feigla, Korzo Verdi 52, Gorica:
- Luisa Gergolet, direktorica Narodne in študijske knjižnice: Trgovski dom, osrčje slovenske kulture v Gorici.

Spomenik Simona Gregorčiča v Ljudskem vrtu, Gorica:
- Teja Pahor, sovoditeljica knjižnega kluba Knjižni čebelnjak: recitacija pesmi Simona Gregorčiča *Uvod* in *Sam*, za Zvezo slovenskih kulturnih društev,
- Niccolò Kolata, violina, prof. Ambra Cossutta, Glasbena matica Furlanija Julijska Krajina, podružnica Gorica.

Domačija Šorli Bratuž, Ugo Foscolo 16, Gorica:
- Vera Tuta Ban, nečakinja Ljubke Šorli: dobrodošlica,
- dr. David Bandelj, pesnik in glasbenik: Bratuž pri Bratuževih. Ob 120. obletnici Lojzetovega rojstva,
- MoPZ Mirko Filej Gorica, zborovodja Zdravko Klanjšček, Zveza slovenske katoliške prosvete Gorica,
- dr. Ivana Zajc, predavateljica in raziskovalka: Ljubka Šorli na kulturni poti Sveta Evrope »Pisateljice«, Fakulteta za humanistiko, Univerza v Novi Gorici.

Trg Evrope:
- Simon Rosič, podžupan Mestne občine Nova Gorica: pozdravni nagovor,
- Liza Zavrtanik, Marko Čadež Mačkič, Jure Ipavec, dijaki Gimnazije Nova Gorica, mentorici Simona Stres in Andrejka Markočič Šušmelj: branje odlomkov iz knjige *Čebelja družina* Anje Mugerli, prejemnice nagrade EU za književnost,
- Alex Kama Devetak, lavreat Festivala mlade literature Urška 2021: odlomki iz nastajajoče zbirke kratkih zgodb,
- Džanan Dulič, Martin Mevlja, Tine Brezigar, dijaki Šolskega centra Nova Gorica, mentorica Bojana Modrijančič Reščič: branje odlomkov iz nastajajoče zbirke kratkih zgodb Alexa Kame Devetaka.

Kip Andreja Budala, Erjavčeva ulica, Nova Gorica:
- Liza Zavrtanik, Marko Čadež Mačkič, Jure Ipavec, dijaki Gimnazije Nova Gorica, mentorici Simona Stres in Andrejka Markočič Šušmelj: Življenje in delo Andreja Budala (1889–1972), Gimnazija Nova Gorica v sodelovanju s Slavističnim društvom Nova Gorica,
- Kvartet Motiv, umetniški vodja Miran Rustja, Zveza kulturnih društev Nova Gorica,
- mag. Daša Medveščček, slovenistka in bibliotekarka: Budalove sledi v Bevkovi zapuščini, Goriška knjižnica Franceta Bevka.

LITERARNA POKRAJINA GORIŠKE 2023

Prostor srečevanj in povezovanja
(4. sprehod)

Nova Gorica – Gorica, sobota, 16. september 2023, ob 9. uri

Trg Evrope:
- Samo Turel, župan Mestne občine Nova Gorica,
- Mag. Marija Mercina, slovenistka: Obmejna brezmejnost,
- Ema Terpin, članica gledališke skupine O'klapa: Besede čez mejo,
- Ženska vokalna skupina Konfluens, zborovodkinja Jana Drassich.

Erjavčeva ulica, spomenik **Ivana Trinka - Zamejskega (1863–1954)**:
160. obletnica rojstva duhovnika, pesnika, pisatelja, filozofa, prevajalca, jezikoslovca, kritika, skladatelja, slikarja in buditelja narodne zavesti
- Živa Gruden, up. ravnateljica dvojezične šole v Špetru: Ivan Trinko danes,
- Mešani pevski Nova Gorica, zborovodja Bogdan Brecelj: krstna izvedba pesmi Nočni občutki,
- Dijaki Šolskega centra Nova Gorica, mentorica Bojana Modrijančič Reščič.

Vrt Gimnazije Nova Gorica, **Nevin Birsa (1947–2003)**:
20. obletnica smrti pesnika
- Bojan Bratina, slavist in rusist: Od eritrocita prek cinobra do pomarančevcev,
- Bralni krožek Branik, mentorica Alja Furlan,
- Dijaki Gimnazije Nova Gorica, mentorica Andrejka Markočič Šušmelj,
- Borja Bolčina, pesnik: Hommage.

Goriška knjižnica Franceta Bevka:

Matej Bor (1913–1993), 110. obletnica rojstva in 30. obletnica smrti pesnika in pisatelja
- Bralni klub Grgar, mentorica Irena Doljak: Če se ozremo na Borovo delo

Ivan Rob (1908–1943), 80. obletnica smrti pesnika, pisatelja, prevajalca in satirika
- Domen Rob, pranečak: Ivan Rob, pesnik in satirik med obema vojnama

Ravnikarjevo leto, Edvard Ravnikar (1907–1993), 30. obletnica arhitektove smrti
- Irena Škvarč, direktorica Goriške knjižnice Franceta Bevka Nova Gorica: Pomen javnih knjižnic kot odprtih javnih prostorov

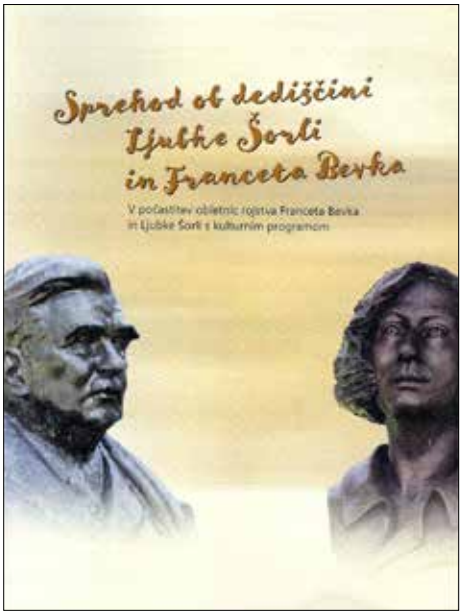

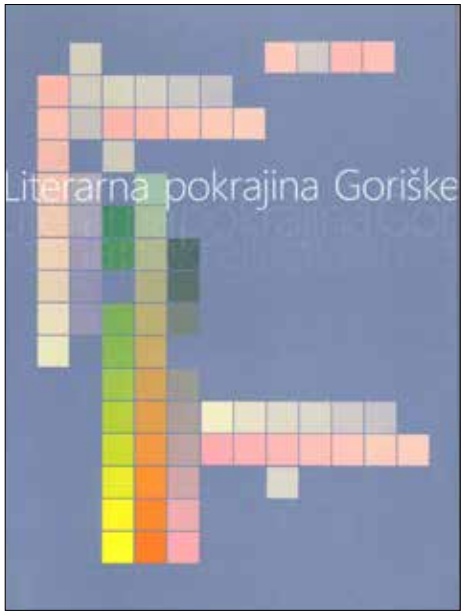

Ob vsakem literarnem sprehodu je bila izdana publikacija.

LITERARNA POKRAJINA GORIŠKE – PROSTOR SREČEVANJ IN POVEZOVANJA
4. literarni sprehod

Izdala in založila: Javni sklad RS za kulturne dejavnosti, Območna izpostava Nova Gorica in Zveza kulturnih društev Nova Gorica
Uredili: Petra Paravan, Sabina Volk Simčič
Fotografije: Foto atelje Pavšič Zavadlav, Sabina Volk Simčič, arhiv JSKD Nova Gorica
Lektoriranje: Anja Mugerli
Oblikovanje: Gregor Maver
Tisk: A-media Nova Gorica
Naklada: 300 izvodov

Nova Gorica, november 2023

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6.09(082)
394.4:008(497.473)"2023"(082)

LITERARNI sprehod Literarna pokrajina Goriške (4 ; 2023 ; Nova Gorica)
Literarna pokrajina Goriške : prostor srečevanj in povezovanja : 4. literarni sprehod : 16. 9. 2023, Nova Gorica - Gorica / [uredili Petra Paravan, Sabina Volk Simčič ; fotografije Foto atelje Pavšič Zavadlav, Sabina Volk Simčič, arhiv JSKD Nova Gorica]. - Nova Gorica : Javni sklad RS za kulturne dejavnosti, Območna izpostava : Zveza kulturnih društev, 2023

ISBN 978-961-7152-67-8 (Javni sklad RS za kulturne dejavnosti)
COBISS.SI-ID 172002563